

Postavenie a služba žien v cirkvi

Príspevky Rastislava Betinu a Daniela Pastirčáka
prednesené na pastorálnej konferencii Cirkvi bratskej
v novembri 2018 a ich vzájomné reakcie

Obsah

Rastislav Betina: Biblické učenie o komplementárnosti.....	3
Daniel Pastirčák: Dialóg ako jazyk komplementarity.....	17
Daniel Pastirčák: Dve oči však jedna tvár.....	30
Rastislav Betina: Kritická reflexia Danielovej práce Dve oči však jedna tvár ..	57

LEN PRE VNÚTORNÚ POTREBU CIRKVI

Neprešlo jazykovou korektúrou

BIBLICKÉ UČENIE O KOMPLEMENTÁRNOSTI

Úvod

Dvadsiate storočie zaznamenalo vďaka feministickému hnutiu dramatickú zmenu v postoji k ženám, k ich miestu a postaveniu v spoločnosti. Na jeho začiatku im bolo upierané právo voliť, boli vylúčené z mnohých sfér verejného života, ktoré boli považované za doménu mužov. Na jeho konci im boli takmer všetky oblasti verejného života v spoločnosti sprístupnené. Ženy dnes nachádzame nielen vo vedení mnohých firiem a verejných inštitúcií, ale i na čele štátov ako prezidentky či ministerské predsedkyne. Toto zrovnoprávnenie žien v spoločnosti je pozitívnym ovocím feminizmu, z ktorého sa ako kresťania môžeme tešiť. Žiaľ, prinieslo i svoje negatívne ovocie, napr. v stieraní rodových rozdielov.

Bolo len otázkou času, kedy sekulárny feminizmus zasiahne najkonzervatívnejšiu inštitúciu v spoločnosti, ktorou je cirkev. Ako prvé kapitulovali liberálne cirkvi a denominácie, keď začali ordinovať ženy. Liberálny kresťanský feminizmus vychádza z liberálnej teológie, pre ktorú Písmo nie je Bohom zjavenou pravdou, a teda nie je ani záväznou autoritou v otázke učenia a života. (Liberálne feministky čítajú Bibliu ako príbeh ženskej emancipácie z patriarchálneho područia.) Liberálny postoj k Písmu vedie k liberálnym postojom v otázkach sexuality, postavenia žien v manželstve i cirkvi, v rodových otázkach i v ďalších otázkach. Pre liberálny feminizmus je napr. v otázke ordinácie žien rozhodujúci kultúrny argument: Ak žena môže v spoločnosti zastávať akúkoľvek rolu, prečo by to nemohlo podobne platiť i v cirkvi? Nie je predsa fér odopierať ženám vedúce postavenie v cirkvi, keď ho môžu mať v spoločnosti.

Ako druhé prišli na rad evanjelikálne zbory a denominácie. Rozhovor v evanjelikálnom tábore nerieši otázku, či sú ženy schopné zastávať a vykonávať rolu, ktorá historicky patrila výlučne mužom. Nikto nepochybuje a ani nespochybuje schopnosti žien v tomto ohľade. Rozhovor sa sústreďuje na otázku, či existuje Bohom daný poriadok pre mužov a ženy v kresťanskom manželstve a v cirkvi, ktorý je záväzný bez ohľadu na meniacu sa kultúru a spoločnosť. Preto sa pozornosť v rozhovore zamerala na texty, ktoré sa

týkajú postavenia a úlohy mužov a žien v týchto dvoch oblastiach. Texty, pri výklade ktorých vládol v celom spektre kresťanských cirkví až do polovice 20.storočia konsenzus, však v interpretácii evanjelikálnych feministov zrazu dostali úplne iný význam. Písmo tak podľa nich síce hovorí jedno, ale znamená niečo iné.

Pozitívnym prínosom tohto rozhovoru v rámci evanjelikálneho tábora je skutočnosť, že sa mnohé zbory začali vážne zaoberať otázkou, ako využiť v cirkvi dary, ktorými Boh obdaroval ženy. Začali hľadať konštruktívne spôsoby ich využitia, ktoré by boli v súlade s Písmom.

Negatívnym dopadom tohto rozhovoru je skutočnosť, že v jeho dôsledku došlo a stále dochádza k rozdeleniu zborov, cirkví a celých denominácií. Postavenie žien v cirkvi je veľmi kontroverzná, výbušná, neraz vo veľmi emotívnom duchu vedená otázka, ktorá má stále potenciál rozdeľovať, čoho svedkami sme i v Cirkvi bratskej.

V konečnom dôsledku tento rozhovor však nie je o ženách. V stávke je tu oveľa vážnejšia otázka, ktorou je autorita Písma: Je Písmo konečnou autoritou a jediným meradlom viery a života? Bud' platí, čo Písmo hovorí o postavení a úlohe ženy v manželstve a v cirkvi, alebo nie. Ak neplatí, čo potom platí? Spoločenský konsenzus či posledný kultúrny trend? Agenda dnešného feministického hnutia vyvíja na cirkev silný tlak, aby sa riadila viac kultúrnymi trendmi ako Písmom.

Ako však dospieť k porozumeniu toho, čo Písmo hovorí? Evanjelikáli na jednej i druhej strane uznávajú autoritu Písma a napriek tomu dochádzajú v tejto otázke k úplne opačnému porozumeniu Písma. Je totiž zásadný rozdiel medzi tým, ako čítajú Písmo komplementaristi a ako ho čítajú egalitári. Ide o rozdiel v interpretácii. Ten istý text pre jedných znamená jedno a pre druhých zas niečo celkom iné. Je možné vyznávať autoritu Písma, ale svojou interpretáciou ju relativizovať, prípadne prakticky úplne popierať. Preto sa pri výklade biblického učenia o mužoch a ženách v Písme budeme držať týchto interpretačných zásad:

- Písmo treba vykladať Písmom,
- predpis má prednosť pred opisom (mnohé veci v NZ sú opísané, ale nie sú predpísané, napr....*mali všetko spoločné*, Sk 2,44),
- interpretácia Starej zmluvy Novou zmluvou je pre nás záväzná,

- musíme rozlišovať medzi príkazmi, ktoré boli kultúrne podmienené a medzi príkazmi, ktoré sú založené na nemenných skutočnostiach, ako je napr. Trojica, stvorenie, pád

1. Muž a žena v stvorení

a) Rovnocenní v hodnote – Gn 1,26-27

Boh povedal: Utvorme človeka na svoj obraz, na svoju podobu. Nech vládnu nad podmorskými rybami, nebeským vtáctvom, dobytkom, nad celou zemou a nad všetkými plazmi, čo sa hýbu na zemi. Boh stvoril človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril. Stvoril ich ako muža a ženu. Boh ich požehnal a povedal im: Plodte sa a množte sa, naplňte zem a podmaňte si ju! Panujte nad morskými rybami, nad nebeským vtáctvom a nad všetkou zverou, čo sa pohybuje na zemi!

Zo správy o stvorení človeka je zrejmá úplná rovnocennosť muža a ženy v hodnote, dôstojnosti i zodpovednosti. Obaja sú stvorení Bohom, obaja sú stvorení na Boží obraz, obaja sú Bohom poverení úlohou podmaniť si a ovládnuť zem. Človek, muž a žena, je jediná bytosť, ktorá bola stvorená podľa „predlohy“, tej jedinej, ktorá existovala, a tou je Boh sám. Tak sa človek, muž a žena, stáva nositeľom najväčšej hodnoty a dôstojnosti, akú mu Boh mohol udeliť. Stáva sa nositeľom Božieho obrazu.

b) Komplementárni v úlohách – Gn 2,18-25

Ak sa Gn 1 na stvorenie pozerá z chronologického pohľadu, teda z hľadiska časovej postupnosti, Gn 2 sa na stvorenie pozerá z teologického pohľadu, teda z hľadiska dôležitosti. Z časového hľadiska človek prichádza na scénu ako posledný. Až keď je pre neho všetko pripravené, „nasťahuje“ sa do rajskej záhrady. Z hľadiska dôležitosti však človek prichádza na rad ako prvý. Gn 2 je tak teologický komentár ku Gn 1.

Čo hovorí Gn 2 o stvorení človeka? Ak v Gn 1 pojem „človek“ je použitý v pomnožnom význame a označuje muža i ženu, tak v Gn 2 je pojem „človek“ použitý len na označenie muža. Stvorenie ženy začína Božím výrokom: *Potom Hospodin Boh povedal: Nie je dobré človekovi byť samému. Urobím mu pomoc,*

ktorá m bude rovnocenná. (Gn 2,18) Nie je to muž, kto je stvorený ako pomoc pre ženu, ale je to žena, ktorú Boh stvoril ako pomoc pre muža.

Označenie „*pomoc*“ však nič nehovorí o nadradenosti, či podradenosti ženy. Ved' Stará Zmluva často používa výraz „*pomoc*“ pre samotného Boha. Dôraz je položený na komplementárnu úlohu, ktorú má žena zohrávať. Má to byť pomoc, ktorá bude mužovi *podobná, rovnocenná, jemu roveň, jemu zodpovedajúca, k nemu pasujúca.* (rôzne preklady) Jej pomoc nebude pozostávať len v naplnení mužovej potreby partnera. Bez ženy by muž nemohol naplniť úlohu *množte sa a naplňte si zem.* Bez ženy by nemohol naplniť poslanie správcu zeme, atď. Žena teda nie je klonom muža ani kópiou muža, ale dokonale komplementárnou bytosťou k mužovi, ako to neskôr vyjadrí sám muž: *Toto je konečne kosť z mojich kostí a telo z môjho tela!* (Gn 2,23a)

Avšak skôr ako Boh naplní mužovu potrebu pomoci, mu túto potrebu odhalí. Robí to tým, že k mužovi privedie všetky zvieratá, aby ich pomenoval. S akým výsledkom? ..., *ale rovnocennú pomoc nenašiel.* (Gn 2,20b) Potom k nemu privedie ženu, aby ju pomenoval. S akým výsledkom? *Bude sa volať mužena, lebo bola vzatá z muža!* (Gn 2,23b) V Starej Zmluve právo pomenovať niekoho znamenalo mať nad ním autoritu. V Gn 1 pomenúva stvorené veci Boh. V Gn 2 toto právo Boh udelí mužovi, čím mu zverí autoritu, ktorú žene nezveril. Muž sa tak stáva nositeľom autority vo vzťahu k žene.

Ak teda Gn 1 hovorí o mužovi a žene vo vzťahu k Bohu a zdôrazňuje ich rovnocennosť, tak Gn 2 hovorí o mužovi a žene vo vzťahu k sebe navzájom a zdôrazňuje komplementárnosť muža a ženy. Žena má dopĺňať muža a muž ženu. Sme rovnocenní, ale nie rovnakí. Rovnocennosť v hodnote neznamená rovnakosť v úlohe a v roli. Rovnaká hodnota, ale rozdielne roly.

c) Novozmluvná interpretácia správy o stvorení muža a ženy

Ako Nová zmluva interpretuje správu o stvorení muža a ženy? Gn 2 tvorí základ Pavlovho učenia o mužovi ako hlave, čiže o určitej hierarchii v postavení muža a ženy. Pavol sa pritom odvoláva na poradie stvorenia: *Adam bol totiž stvorený prvý a potom Eva.* (1 Tim 2,13), na spôsob stvorenia: *Ved' nie je muž zo ženy, ale žena z muža.* (1.Kor 11,8) a na účel stvorenia: *Lebo ani muž nebol stvorený pre ženu, ale žena pre muža.* (1.Kor 11,9). Čiže podľa Písma žena bola stvorená po mužovi, z muža a pre muža.

Všetky tri Pavlove argumenty sú pritom vzaté z Gn 2 a nie z Gn 3. Sú založené na stvorení človeka, nie na páde človeka. Nie sú výsledkom ani ľudského hriechu, ani patriarchálnej kultúry. Celý koncept mužovho vedúceho postavenia (hlavy) je tak daný stvorením, nie kultúrou. Bohom, nie človekom. Preto je nadčasový, záväzný.

Podľa feministických teológov biblické učenie o mužovi ako hlave robí z neho nadradenú bytosť a zo ženy menejcennú bytosť. Vraj ak je muž hlavou, žena nemôže byť rovnocenná. Ak je rovnocenná, muž nemôže byť hlavou. Nič nie je vzdialenejšie od pravdy než toto. Ak niekto považuje myšlienku mužovho vedúceho postavenia za ponižujúcu pre ženy, zabúda, že tento koncept je založený i na učení o Trojici: *Chcem však, aby ste vedeli, že hlavou každého muža je Kristus, hlavou ženy je muž a hlavou Krista Boh.* (1.Kor 11,3)

Vzťah muža a ženy má odrážať vzťah Otca a Syna v Trojici. Hlavou Krista je Boh. Vari to znamená, že Kristus je menej než Boh? Syn menej než Otec? Nie. *Ja a Otec sme jedno*, hovorí Ježiš. Syn je rovnocenný s Otcom, ale má rozdielnu úlohu než Otec. Otec posielal Syna, Syn poslúcha Otca. Otec všetko podrobil Synovi a *Syn sa sám podrobí tomu, ktorý mu všetko podrobil, aby Boh bol všetko vo všetkom.* (1Kor 15,28) Z rozdielnosti úloh Otca a Syna vyplýva podriadenosť Syna Otcovi. V tomto zmysle je hlavou Krista Boh.

Tak ako v Trojici súčasne platí rovnosť Otca a Syna i autorita Otca a podriadenosť Syna, tak platí i v manželstve. Keď pre Krista nie je ponižujúce byť podriadený Bohu, vari byť podriadenou ženou mužovi by malo byť ponižujúce pre veriacu ženu? Tak ako Syn nie je druhoradou či menejcennou osobou v Trojici, keď je Otec jeho hlavou, tak ani žena nie je druhoradou či menejcennou bytosťou, keď je jej hlavou muž.

V Trojici je rovnosť Otca a Syna i autorita Otca a podriadenosť Syna. To sa nevyklučuje. Vzťah muža a ženy má teda zrkadliť vzťah Otca a Syna v Trojici. Ako je Syn rovnocenný s Otcom, tak i žena s mužom. Ako je Syn podriadený Otcovi, tak i žena mužovi. (1.Kor. 15,27-28). Hierarchia rolí v Trojici má byť zrkadlená v hierarchii rolí v manželstve i v cirkvi.

Táto paralela medzi Otcom a Synom na jednej strane a mužom a ženou na strane druhej ukazuje, že myšlienka autority a podriadenosti nezačala Pavlom, ani pádom, dokonca ani stvorením. Ona vlastne nemá počiatok, lebo je tu od večnosti medzi Otcom a Synom. Ak toto odmietneme, opúšťame biblické učenie o Trojici, v ktorom Boh je hlavou Krista a Syn je podriadený Otcovi.

2. Muž a žena v páde

a) Porušenie rovnocennosti – Gn 3, 1-19

Gn 3 rozpráva príbeh, ktorý od základu zmenil podobu sveta, v ktorom žijeme. Dôsledkom hriechu človeka vstúpila do sveta bolesť, utrpenie, porušenosť, smrť. To, čo malo mužovi a žene prinášať najväčšiu radosť a naplnenie – manželstvo, materstvo, práca - bude odteraz poznačené bolesťou a utrpením. V prípade ženy je to bolesť v oblasti materstva. Hospodin povedal žene: *Rozmnožím tvoje trápenie v tehotenstve, v bolestiach budeš rodiť deti.* (Gn 3,16a) A tiež v oblasti manželstva: *Budeš túžiť po svojom mužovi, ale on bude vládnuť nad tebou.* (Gn, 3,16b).

Muž a žena boli pôvodne stvorení ako rovnocenné bytosti pre vzťah lásky a vzájomnej oddanosti. Ale pádom človeka bol princíp rovnosti dvoch pohlaví narušený. Pád priniesol túžbu ovládať toho druhého. Mužova porušenosť sa prejavuje snahou dominovať nad ženou. Ženina porušenosť sa prejavuje panovačnosťou, snahou manipulovať a ovládať muža. A tak sa z dvoch rovnocenných partnerov stali dvaja nerovnocenní rivali. Rivalita medzi mužom a ženou, zápas o moc v manželstve je dôsledok hriechu. Boh hovorí žene, že v tomto zápase bude ťahať za kratší koniec. Do jej túžby oddať sa svojmu mužovi v láske sa primieša iná, nová, hriešna túžba, túžba presadiť svoju vôľu proti mužovej vôli a tak byť rivalom svojho muža a nie jeho partnerom.

Žena však nebola stvorená, aby viedla, ale aby bola vedená. Ona však nielen viedla, ale i zvedla. A preto tá, ktorá sa chcela povýšiť, zažije v manželstve pokorujúce poníženie. *Tvoj muž bude panovať nad tebou,* hovorí Boh žene. Odvtedy sú dejiny dejinami mužskej dominancie, v manželstve i v spoločnosti. To nebol pôvodný Boží plán. To sú dôsledky hriechu, že do pôvodne harmonického vzťahu hriech vniesol bolestivú nerovnováhu, egoizmus, panovačnosť, tyranu, bolesť, a to najmä pre ženu. Do príchodu kresťanstva žili všetky ženy v poníženej pripútanosti k mužovi. Vo veľkej časti sveta tak žijú dodnes. Dôsledky hriechu zasiahli ženu práve tam, kde je najzraniteľnejšia – v jej materstve a manželstve, v jej túžbe po mužovi i po deťoch.

Aké dôsledky prinesie hriech mužovi? Aj jeho zasiahnu bolestivo tam, kde je najzraniteľnejší, v jeho úlohe živiteľa rodiny, v existenčnom zápase o chlieb. Jeho práca bude spojená s bolesťou a námahou.

Pád človeka spôsobil porušenie rovnocennosti i deformáciu pôvodných rolí, nie však uvedenie nových rolí. Muž bude panovať nad ženou a ona sa bude búriť a vzdorovať mu.

b) Novozmluvná interpretácia pádu človeka

Ako Nová Zmluva interpretuje príbeh pádu človeka? V Rim 5 Pavol vykresľuje históriu pádu a vykúpenie ľudstva. Táto história sa podľa Pavla spája so skutkami dvoch ľudí: *Lebo ako neposlušnosťou jedného človeka sa mnohí stali hriešnikmi, tak aj poslušnosťou jedného sa mnohí stanú spravodlivými.* (Rim 5,19)

Pozoruhodné je Pavlovo tvrdenie, že kvôli Adamovi bola celá ľudská rasa podrobená smrti: *Cez jedného človeka vošiel do sveta hriech a cez hriech smrť. Takto prešla smrť na všetkých ľudí, pretože všetci zhrešili.* (Rim 5,12) *Pre previnenie jedného mnohí zomreli...* (Rim. 5,15b) *Pre priestupok jedného zavládla smrť skrze tohto jedného...* (Rim 5,17a)

Pavol nehovorí, že hriech a smrť vstúpili do sveta skrze Evu, ani že vstúpili skrze Adama a Evu spoločne, ale len skrze Adama. Podľa Gn 3 je to však Eva, ktorá neposlúchla ako prvá, je to Eva, ktorá dala mužovi, aby jedol z ovocia zakázaného stromu. Na inom mieste i sám Pavol hovorí: *A nie Adam bol zvedený, ale žena sa dala zviest' a dopustila sa hriechu.* (1. Tim 2,14) V Rim 5 však zdôrazňuje, že to bolo skrze Adamov čin, pre ktorý celé ľudstvo upadlo pod odsúdenie. Pavol tak explicitne hovorí to, čo je implicitne vyjadrené v Gn 3,8-9: *Keď počuli hlas Hospodina Boha, ktorý sa prechádzal po záhrade za popoludňajšieho vánku, ukryl sa muž i jeho žena pred Hospodinom Bohom medzi stromy záhrady. Hospodin Boh zavola na človeka a opýtal sa ho: Kde si? Zhrešil muž i žena, ale je to muž, ktorý je braný na zodpovednosť. Muž sa má zodpovedať za obidvoch. Keď Boží súd potom padne na ženu, týka sa len jej osobne. Ale mužovi Boh hovorí: ...pre teba je prekliata pôda.* (Gn 3,17b) Dôsledky mužovho hriechu padnú nielen na neho samého, ale na celé stvorenie. A znovu mužovi, nie žene, hovorí Boh: *... prach si a do prachu sa vrátiš.* (Gn 3,19b) Bol to hriech muža, ktorý priniesol rozsudok smrti pre celé ľudstvo. Z toho je zrejmé, že muž nesie za hriech a jeho dôsledky zodpovednosť, ktorú žena nenesie. Preto má Pavol dobrý dôvod k tomu, aby povedal, že: *Cez jedného človeka vošiel do sveta hriech a cez hriech smrť. Takto prešla smrť na všetkých ľudí, pretože všetci zhrešili.* (Rim 5,12)

Feministická teológia však popiera, že by muž mal pozíciu autority vo vzťahu k žene. Ale to je nezlučiteľné s Gn 3 i s Rim 5. Adam ako hlava nesie za pád zodpovednosť, ktorú Eva nenesie. Jeho hriech má dopad na celé ľudstvo, aký Evin hriech nemá. Adamovi Písmo pripisuje rolu hlavy a reprezentanta celej ľudskej rasy, ktorú Eve nepripisuje. Hoci Eva zhrešila prvá, hriešnu prirodzenosť dedíme nie pre jej, ale pre Adamov hriech. (1. Kor 15,22, 44-49)

Pavol navyše robí paralelu medzi Adamom a Kristom. (Rim 5,14) Ako Adamov hriech priniesol súd a smrť mnohým, tak Kristova poslušnosť priniesla mnohým život. Ale ak nemôžeme hovoriť o Adamovi ako o jedinečnej hlave starého ľudstva, potom nemôžeme hovoriť ani o Kristovi ako o jedinečnej Hlave nového ľudstva. Potom celá paralela medzi Adamom a Kristom padá a základy biblickej teológie o páde a vykúpení sú podkopané.

3. Muž a žena v spasení

a) Obnovenie rovnocennosti

Ved' všetci, čo ste boli pokrstení v Krista, Krista ste obliekli. Nie je ani Žid, ani Grék, nie je ani otrok, ani slobodný, nie je muž a žena, lebo všetci ste jedno v Kristovi Ježišovi. (Gal 3,27-28)

Rovnocennosť muža a ženy, ktorá bola daná stvorením a porušená pádom, bola opäť obnovená spasením. Pavol v citovanom verši hovorí o jednote v Kristovi. Táto rovnocennosť a jednota však platí v cirkvi, nie v spoločnosti. V Kristovi sme všetci jedno bez ohľadu na národnosť, spoločenské postavenie či pohlavie. V cirkvi neexistujú rozdiely v hodnote. Sme rovní i rovnocenní, ale nie rovnakí. Žid zostáva Židom i Grék Grékom, otrok otrokom a slobodný slobodným, muž mužom a žena ženou. Čiže rozdiely v hodnote sú zrušené, ale rozdiely v postavení a roli zostávajú. Tento text nič nehovorí o tom, ako majú vyzeráť roly tam, kde *nie je ani muž a žena*. To musíme hľadať inde, napr. v Ef 5.

Niektorí feministickí teológovia však na základe tohto textu robia paralelu medzi otrokmi a ženami a medzi otroctvom a manželstvom. Pavol vraj nevyzýval otrokov, aby zvrhli nespravodlivý otrokársky systém, ani nevyzýval ženy, aby zvrhli nespravodlivý kultúrny stereotyp v manželstve, v ktorom muž bol hlavou. Ako ženy viedol k tomu, aby sa podriadili svojim mužom, tak i otrokov viedol k

tomu, aby sa podriadili svojim pánom. Ale otroctvo už bolo dávno zrušené a otroci už boli dávno oslobodení. Nie je preto načase, aby i nespravodlivý kultúrny stereotyp v manželstve, v ktorom muž je hlavou, bol zrušený a ženy boli oslobodené? Ved' platí, že v Kristovi niet ani otroka, ani slobodného, a rovnako niet ani muža ani ženy.

Ale ako hovorí Stott, tento argument je chybný. (Issues facing Christians today, str. 245) Paralela medzi otrokom a ženou vôbec neobstojí, rovnako ako ani paralela medzi otroctvom a manželstvom. Pavol síce reguluje vzťah otrokov a pánov v duchu evanjelia, nikde sa však neodvoláva na Písmo na obranu otroctva. Svoje učenie o vedúcej roli muža však zakladá na biblickom učení o stvorení. Navyše otroctvo je ľudská inštitúcia, ktorá je ovocím ľudského hriechu. Preto má byť zrušená. Vďaka Bohu že bola. Manželstvo je však Bohom daná inštitúcia, pričom mužovo vedúce postavenie v manželstve bolo dané Bohom ešte pred pádom a nie je dôsledkom ľudského hriechu. Pád spôsobil deformáciu pôvodných rolí, nie uvedenie nových rolí. Spôsobil zneužitie authority na strane muža a odmietanie authority, príp. uzurpovanie si moci na strane ženy. Spasenie v Kristovi však obnovuje stvoriteľský poriadok, odstraňuje zlodeňstvo pádu vo vzťahoch, keď opäť nastoľuje rovnocennosť muža i ženy, ale neodstraňuje rozdielnosť ich rolí v manželstve danú pri stvorení.

b) Obnovenie komplementárnosti

Pád človeka narušil nielen rovnocennosť muža a ženy, ale aj ich komplementárnosť. Evanjelium však zvestuje nielen obnovenie rovnocennosti muža a ženy, ale aj obnovenie ich komplementárnosti. Keďže biblické učenie o postavení a úlohe ženy v cirkvi je neoddeliteľne spojené s biblickým učeníom o postavení a úlohe ženy v manželstve (ak platí komplementárny pohľad na jej postavenie v manželstve, platí i v cirkvi a naopak), začneme pohľadom na komplementárnosť v manželstve.

ba) Muž a žena v manželstve

Kľúčový text je zapísaný v Ef 5, 21-33. Pavol začína novú časť epištoly slovami: *Navzájom sa podriad'ujte v bázni pred Kristom.* (ek.) Podľa egalitárov to znamená recipročnú, vzájomnú podriadenosť muža žene a žene mužovi, čo vylučuje vedúcu rolu muža v manželstve. To je však nezmysel. Pavol hneď

vysvetľuje, čo znamená „vzájomná“ podriadenosť: *Ženy svojim mužom ako Pánovi, pretože muž je hlavou ženy.* (podobne i deti svojim rodičom, otroci svojim pánom) Ale už neplatí opačne, že muži sa majú podriaďovať ženám (rodičia deťom, páni otrokom). Prečo nie, ak by šlo o recipročnú podriadenosť?

Slovo podriadenosť (*hypotassó*) vždy znamená podriadenosť autorite. Nositeľom autority je preto ten, ktorému sa druhá strana má podriaďovať, pričom podriaďovať sa znamená rozpoznať svoje miesto v Bohom danom poriadku a jednať s ním v súlade. Čiže prijať autoritu toho, ktorého ňou Boh poveril. Ďalej gr. slovo *navzájom* (*allélón*) má dva významy. Jednak znamená každý každého, napr.: *Nové prikázanie vám dávam, aby ste sa navzájom milovali...*(Jn 13,34). A jednak znamená jedni druhým, napr.: *Jedni neste bremená druhých...*(Ga 6,2) V tomto druhom význame Pavol používa slovo *allélón* v Ef 5,21. Tak to prekladá i Roháček: *Podriaďujúc sa jedni druhým.*

Ani Ef5,21, ani žiadny iný novozmluvný text nehovorí o recipročnom, teda o vzájomnom podriadení sa muža žene a ženy mužovi, ale všetky paralelné texty hovoria len o podriadení sa ženy mužovi.(Kol 3,18; 1Pt 3,1) Muži nikde nie sú vyzvaní k podriadenosti ženám, ale k láske k ženám. Prečo nie? Lebo mužovi Boh zveril postavenie hlavy, autority v manželstve: *...pretože muž je hlavou ženy, ako je aj Kristus, Spasiteľ tela, hlavou cirkvi. Ako je cirkev podriadená Kristovi, tak vo všetkom aj ženy mužom.*(v.23) Tak ako v cirkvi neplatí recipročná podriadenosť, teda cirkev Kristovi a Kristus cirkvi, tak ani v manželstve, ktoré je obrazom vzťahu Krista a cirkvi. Každé kresťanské manželstvo má odrážať vzťah Krista a cirkvi a ten vzťah nie je egalitársky – rovnostársky, lebo Kristus je v postavení Hlavy, autority voči cirkvi.

Pavol v tomto texte nehovorí len to, že manželstvo je obrazom vzťahu Krista a cirkvi, ale aj to, akým spôsobom kresťanské manželstvo odráža vzťah Krista a cirkvi. Mužova rola aj ženina rola má byť ovládaná duchom evanjelia, teda láskou. Žena miluje muža a svoju lásku vyjadrí dobrovoľnou podriadenosťou mužovi. Tým zobrazuje dobrovoľnú, milujúcu podriadenosť cirkvi Kristovi. Muž miluje svoju ženu a svoju lásku k žene vyjadří svojou obetavou starostlivosťou o ženu. Tým zobrazuje Kristovu obetavú lásku k cirkvi. Ale tak, ako Kristus svojou obetavou láskou neprestal byť Hlavou cirkvi, tak ani muž svojou obetavou láskou neprestáva byť hlavou ženy.(Ef 1,22)

Aké manželstvo teda zobrazuje Kristov vzťah k cirkvi a vzťah cirkvi ku Kristovi? Také, v ktorom je muž milujúcou hlavou a žena podriadenou manželkou.

Rozdielnosť úloh, či rôl v manželstve neznamena nadradenosť muža a menejcennosť ženy. Sú rovnocenní v hodnote i dôstojnosti, ale majú Bohom dané rozdielne roly, ktoré vyplývajú z Bohom danej rozdielnosti medzi mužom a ženou. Tak vytvárajú komplementárny, vzájomne sa dopĺňajúci vzťah.

Ef 5,21-33 teda potvrdzuje postavenie muža ako hlavy v manželstve, lebo sa nejedná o nespravodlivý kultúrny stereotyp, ktorý treba zrušiť. Ani sa nejedná o patriarchálnu nadradenosť danú tou dobou. Jedná sa o nadčasovú rolu muža a ženy v manželstve práve tak ako vzťah Krista a cirkvi je nadčasový a prekračuje všetky ľudské kultúry.

bb) Muž a žena v cirkvi

Tak ako Biblia učí o vedúcej úlohe muža v manželstve, podobne učí aj o vedúcej úlohe muža v cirkvi. V rámci pokynov pre verejné bohoslužby zboru (cirkvi) Pavol hovorí: *Žena nech prijíma poučenie v tichosti so všetkou podriadenosťou. Žene však nedovoľujem učiť, ani vládnuť nad mužom, ale nech si počína v tichosti.* (1Tim 2,11-12) Pavol tu zrejme rieši lokálny problém v Efeze, keď si ženy v zbore uzurpovali učiteľské postavenie, ktoré patrilo mužom, biskupom. O nich Pavol hovorí v ďalšej kapitole s tým, že kvalifikáciou k učiteľskému úradu v cirkvi mala byť okrem iného práve schopnosť učiť.

Čo tu Pavol prikazuje? Žena sa má učiť. V dobe, keď ženy boli v spoločnosti považované za menejcenné bytosti a vzdelanie im bolo upierané, toto slovo pôsobí priam revolučne, oslobodzujúco. Pavol v cirkvi otvára ženám dvere k tomu, k čomu im vtedajšia doba dvere zatvárala. Ženy si teda môžu brať príklad z Márie, ktorá sedávala pri Ježišových nohách a počúvala jeho slovo. Práve preto ju Ježiš vyzdvihol. (Lk 10, 42) Žena sa však nemá len učiť, ale má byť i podriadená. Komu? Pravdepodobne sa tu myslí na tých, ktorí v cirkvi vykonávajú učiteľský úrad. Tým sa nakoniec majú podriaďovať všetci, ktorí sú „pod kazateľnicou“.

Čo tu Pavol zakazuje? *Žene však nedovoľujem učiť, ani vládnuť nad mužom.* Žena sa teda má učiť, nie učiť. Má sa podriaďovať, nie vládnuť nad mužom. Jedno i druhé má robiť v tichosti.

Čo Pavlov zákaz znamená? Ak Písmo znamená to, čo hovorí, potom Pavlov zákaz znamená dve dôležité skutočnosti. Za prvé: Ženám nie je dovolené vyučovať mužov v rámci verejných bohoslužieb. Vyjadrené pozitívne: Verejné

vyučovanie v cirkvi, teda učiteľský úrad patrí mužom, nie ženám. A za druhé: Ženám v cirkvi nie je dovolené stáť v pozícii autority nad mužmi. Vyjadrené pozitívne: Pozícia autority patrí mužom, nie ženám.

Čo Pavlov zákaz neznamená? Neznamená absolútny zákaz hovorenia žien na bohoslužbách. Nariadenie *nech si počína v tichosti* sa týka verejného vyučovania na bohoslužbách, ale nie modlitieb, spevu, čítania Písma apod. Podobne i Pavlovo nariadenie na inom mieste o mlčaní žien v zhromaždení neznamená absolútny zákaz hovorenia, ale z kontextu je zrejmé, že sa vzťahuje na rozsudzovanie prorociev, ktoré patrilo mužom. (1 Kor 14, 34-35)

Ďalej Pavlov zákaz neznamená absolútny zákaz učiť, lebo inde nabáda staršie ženy, aby učili mladšie ženy. (Tít 2,3) Rovnako Timoteovi píše, že od detstva pozná sväté Písma.(2 Tim 3,15) Kto iný ak nie jeho matka i stará matka učili dieťa Timotea poznávať Písma? (2 Tim 1,5) Rovnako to neznamená zákaz neformálneho vyučovania v súkromí, o akom čítame v prípade Priscilly, ktorá sa spolu so svojím mužom Akvilom ujala *Apolla a ešte dôkladnejšie ho poučili o Božej ceste.* (Sk 18,26)

Má Pavlov zákaz *žene nedovoľujem učiť* univerzálnu platnosť pre cirkev, alebo platil len pre danú situáciu? Je normou, ktorá je záväzná i pre nás, alebo nie je? Ak prehlásime o ktoromkoľvek texte Písma, že má len lokálnu (nie univerzálnu) a len dočasnú (nie trvalú) platnosť, otvárame tým dvere k odmietnutiu apoštolského učenia, keďže takmer celá Nová zmluva bola adresovaná do špecifických situácií. (Stott, *The Message of 1 Timothy and Titus*, str.77)

Evanjelikálni feministi sa snažia Pavlove jednoznačné slová zrelativizovať rôznym spôsobom, aby tak Pavlov zákaz zúžili len na danú situáciu v Efeze. Ale Pavol svoj zákaz nezdôvodňuje miestnou situáciou (vraj ženy v Efeze šíрили falošné učenie, pre čo však neexistuje žiaden dôkaz), ani nevzdelanosťou žien (vraj ženy vtedy neboli dostatočne vzdelané, čo dnes už neplatí). Nepoužíva ani kultúrny, či spoločenský argument (že v danej kultúre bolo nepredstaviteľné, aby ženy boli v pozícii učiteľiek). Používa teologický argument zo stvorenia človeka a z pádu človeka.

Jeho argument zo stvorenia znie takto: *Adam bol totiž stvorený ako prvý, potom žena.* (1 Tim 2,13) Adamova pozícia, či rola autority je daná jeho stvorením. Čiže to, že bol stvorený ako prvý, má význam nielen časový (prvý v poradí), ale i teologický (je Boží prvorodený s právami, ktoré boli spojené s prvorodenstvom). (Stott, str.80) S pozíciou autority však je spojená

i zodpovednosť. Boh Adamovi adresoval zákaz jesť zo stromu poznania dobra a zla a to ešte pred stvorením ženy. Adamova poslušnosť bola kľúčová pre celé ľudstvo, ktorého bol reprezentantom.

Ale čo sa nestalo? Pokušiteľ zámerne obišiel Bohom daný poriadok a šiel za ženou, aby jednala nezávisle od muža. *A nie Adam bol zvedený, ale žena sa dala zviest' a dopustila sa hriechu.* (v.14) Príbeh pádu ukazuje na prevrátenie Božieho poriadku stvorenia, keď žena zlyháva v roli podriadenej a muž v roli hlavy. V celom príbehu priam bije do očí aktivita ženy a pasivita muža. Žena prebrala vedúcu rolu a muž abdikoval z tej svojej. Preto Boží súd nad Adamom začína poukázaním na jeho opustenie zodpovednosti: *Pretože si poslušol hlas svojej ženy...*(Gn 3,17)

Pavol nehovorí, že Evu bolo ľahšie zviest' než Adama. (Ved' muži i ženy sú rovnako ľahko zraniteľní, preto jedným i druhým patrí slovo 2.Kor 11,3) Ani ju neviní za pád. On len konštatuje skutočnosť. Adam bol stvorený ako prvý, ale Eva jednala ako prvá. Bol tak porušený Boží poriadok daný stvorením. A výsledok? Tragédia s dôsledkami pre celé ľudstvo až dodnes.

Z Pavlovej argumentácie je úplne zrejmé, že jeho nariadenia vo v. 11-12 ohľadne žien na bohoslužbách nemajú dočasnú, ale trvalú platnosť. Sú záväznou normou pre cirkev i dnes. Ako v manželstve tak i v cirkvi Boh zveril mužom autoritu, ktorú ženám nezveril. V manželstve je to rola hlavy, v cirkvi je to učiteľský úrad kazateľov či starších zboru.

Záver

Je tragédiou, že sa cirkev vo všeobecnosti nechala ovplyvniť sekulárnym feminizmom do takej miery, že začala spochybňovať autoritu Písma v oblasti manželstva a cirkvi. Pritom dnešné feministické hnutie je založené na lži, keď rovnocennosť muža a ženy chápe ako rovnakosť a rozdielnosť rolí berie ako diskrimináciu žien. Obeťou tejto lži sú práve ženy. V prípade cirkvi obeťou je jej jednota. Bud' prijmemo komplementárnosť (rovnocennosť v hodnote a rozdielnosť v roliach) ako múdry plán múdreho Stvoriteľa, alebo sa necháme tlačiť do rolí, do ktorých nás tlačí dnešný feminizmus, už či sekulárny, liberálny, alebo i evanjelikálny.

Dnešnú situáciu v cirkvi treba pochopiť ako výzvu k diskusii o čo najlepšom využití veľkého duchovného potenciálu žien – sestier, ktoré by bolo v súlade

s Písmom. Potom nebudeme mrhať energiou na stavanie barikád a strieľaním po sebe už či biblickými, alebo pseudobiblickými argumentami a čakať, komu skôr dôjde munícia. Cirkev ešte nikdy nič nestratila tým, keď svoju cirkevnú prax zosúladila s Písmom. Keď tak neurobila, stratila veľmi veľa. Kiež by to nebol i prípad Cirkvi bratskej!

DIALÓG AKO JAZYK KOMPLEMENTARITY

Úvod

Ďakujem Rade, že pripravila tento otvorený dialóg, ďakujem i Rast'ovi, že k dialógu pristúpil zodpovedne a pripravil svoje najlepšie argumenty. Dialóg je základným jazykom komplementarity. Odlišné sa tu stretá v rovnoprávnom vzťahu. Ak túto príležitosť naplníme, môže to byť začiatok novej kultúry v našom cirkevnom prostredí. V čase, keď sa spoločnosť polarizuje pod nálepkami konzervatívny a progresívny a namiesto dialógu obe skupiny na seba iba nevyberane útočia, by to bolo nádejným znakom, že cirkev môže byť iná. Protestantský filozof Paul Ricoeur stanovil podmienky dialógu takto: *Uznať racionalitu protichodnej strany, dôstojnosť a úctyhodnosť opačného hľadiska a mieru prijateľnosti jeho argumentov.* V dialógu nejde o to, aby som druhého primäl prijať môj pohľad, ide o to, aby obe strany predložili svoje najlepšie argumenty a snažili sa čo najhlbšie pochopiť hodnoty, na ktorých sa pohľad druhej strany zakladá. Mojou úlohou je uviesť kritické poznámky k Rast'ovmu textu. Obmedzím sa na to najdôležitejšie, s vedomím, že napriek pozornému čítaniu mi mohlo čo-to uniknúť. Predsavzal som si dodržiavať Ricoeurove zásady. Neuchýlim sa k tvrdeniu, že jeho postup zmysel biblického zjavenia relativizuje, či popiera. Ak by sa mi niečo také stalo, prosím, aby ste ma na to upozornili. Taký postup by neumožnil skutočný dialóg. Skôr, než budem kritický, zdôrazním to, čo nás s Rast'om spája. Spája nás viera v Krista. Viedie nás túžba porozumieť čo najhlbšie tajomstvu spásy a zrozumiteľne ho komunikovať tým, čo ho nepoznajú. Nuž, akoby povedal apoštol Pavel: *Nie je Rast'o ani Daniel, ale všetci sú jedno v Kristovi.*

K hnutiu za rovnoprávnosť žien

Rast'ov text uvádza niektoré historické nepresnosti. Poznámka, že *tlaku feminizmu ako prvé podľahli liberálne cirkvi, keď začali ordinovať ženy*, nie je historicky presná. Skôr než sa hnutie za rovnoprávnosť žien rozvinulo, John Wesley od roku 1771 začal ženy ustanovovať za kazateľky. Historik metodistického hnutia Robert F. Wearmouth zdôrazňuje, že pred Wesleyom bolo v Anglicku nepredstaviteľné, aby mala žena v cirkvi vedúce postavenie. „Možno

tvrdiť,“ píše Wearmouth, „že emancipácia ženy sa začala práve ním.“ Wesley bol evanjelikál, nemožno ho označiť za liberálneho teológa. Na historických fakoch sa nezakladá ani predpoklad, že *texty, pri výklade ktorých vládol v celom spektre kresťanských cirkví až do polovice 20. storočia konsenzus, v interpretácii evanjelikálnych feministov zrazu dostali úplne iný význam.* Takzvaný evanjelikálny feminizmus a jeho exegéza biblických textov je omnoho staršieho dáta. Možno ho nájsť v zárodku už u Wesleyho, jeho zásadné prvky boli rozvinuté už v 19. storočí. Hnutie za oslobodenie otrokov, v ktorého čele stál evanjelikál Charles Finney, postupovalo ruka v ruke s hnutím za zrovnoprávnenie žien. Historik Donald Dayton o tom období píše: *Tí, ktorí si osvojili biblický argument proti otroctvu, tak ako ho rozvinul Theodor Welds, a naučili sa obraňovať egalitárneho a oslobodzujúceho ducha Biblie proti status quo doslovnej interpretácie, zistili, že rovnaké argumenty platia aj pre hnutie zrovnoprávnenia žien. Ved' i Gal 3: 28 spája tieto dve témy prehlásením: Už nie je otrok ani slobodný, žena a muž, ale všetci sú jedno v Kristovi.* Argumenty, ktoré používajú egalitárni evanjelikáli, tu teda boli omnoho skôr ako v polovici dvadsiateho storočia.

Potešilo ma, že zrovnoprávnenie žien v spoločnosti Rast'o vníma pozitívne, no trocha ma to i zmiatlo. Nevieť si predstaviť, ako mám súhlasiť s tým, že žena môže byť prezidentkou štátu a zároveň jej v cirkvi upierať nielen ordináciu ale i právo byť volená do staršovstva, či Rady. Je žena azda vo všetkom ostatnom kompetentná, iba v duchovných veciach nie? Predpokladám, že základom misie je úloha vnášať hodnoty Božieho kráľovstva do celej spoločnosti: Ak medzi základné hodnoty Božieho kráľovstva patrí podriadenosť ženy mužovi, nemalo by byť cieľom kresťanskej misie napraviť nesprávne vzťahy v sekulárnom svete a ženu vrátiť, tam kde má byť – teda do pozície, keď nemôže učiť mužov, zastávať v zamestnaní ani v spoločnosti vedúce postavenie, ani byť volená do vedenia štátu? Podriadenosť ženy podľa komplementaristov vyplýva z nemennej skutočnosti stvoriteľského poriadku. Nie sú azda ľudia žijúci mimo cirkev stvorení podľa toho istého poriadku? Pôvodný komplementarizmus emancipáciu ženy v spoločnosti pokladal za hnutie protirečiace Božiemu poriadku. Otvorene proti nemu bojoval. Toto viem pochopiť, aj keď s tým nesúhlasím. Dnešná chvála ženskej rovnoprávnosti u komplementaristov nie je konzistentná so svojou vlastnou logikou a javí sa ako ustúp z pôvodnej pozície.

O interpretácii Písma

Rasťo predpokladá, že pozná metódu interpretácie, ktorá vedie k jedinému zaručene správneému výkladu. Uvádza štyri pravidlá. Prvé - *Písmo treba vykladať Písmom*, je staré a osvedčené. Tretie - *interpretácia Starej zmluvy Novou zmluvou je pre nás záväzná* je samozrejmé - reformovaní teológovia by ho formulovali ešte radikálnejšie – Celé Písmo je treba vykladať Kristocentrický. Obe tieto pravidlá sa snažím uplatňovať. V histórii cirkvi však ani ony nezabránil odlišným výkladom. Druhé a štvrté pravidlo sa mi javí problematické. Ani jedno nevyplýva z Písma.

To druhé hovorí: *Predpis má prednosť pred opisom*. Skúsme si princíp overiť. Ježiš napríklad v kázni na vrchu uvádza predpis: *Ak ťa pravé oko zvádza na hriech, vylúp ho a zahod' od seba*. Dodržiavame to? Nečítame to azda ako metaforu? Predpis neaplikujeme v doslovnom význame, jeho zmysel interpretujeme, podobne ako pri opise.

Ježišovi učeníci trhajú klasy v sobotu. Farizeji sa odvolávajú na predpis Dekalógu. Predpis o sobote sa zakladá na tom, čo Rasťo nazval nemenným faktom poriadku stvorenia: Ježiš učeníkov nebráni tvrdením, že predpis neporušili. Nad predpis stavia opis udalosti z 1 Sam 21: 6. *Či ste nečítali, čo urobil Dávid? Ako vošiel do domu Abiatára, najvyššieho kňaza, a jedol chleby predloženia, ktoré nesmie nikto jesť iba kňazi a dal i tým, ktorí boli s ním*. Z opisu Ježiš odvodil princíp a postavil ho nad predpis Dekalógu – *Sobota je stvorená pre človeka, nie človek pre sobotu*.

Podobne Písmo interpretuje i Pavel. V liste Galat'anom píše: *Povedzte mi vy, čo chcete byť pod zákonom: Nepočujete zákon? Lebo je napísané: Abrahám mal dvoch synov: jedného od otrokyne a druhého od slobodnej. Ten z otrokyne sa narodil podľa tela, ale ten zo slobodnej podľa prisľúbenia. To je obrazná reč. Tie ženy znamenajú dve zmluvy: Tá prvá z vrchu Sinaj rodí pre otroctvo, a to je Hagar. Hagar znamená horu Sinaj v Arábii a zodpovedá terajšiemu Jeruzalemu, lebo ten je so svojimi deťmi v otroctve. Ale Jeruzalem, ktorý je hore, to je tá slobodná, ktorá je našou matkou. Čo to Pavel robí? Najprv sa spýta: *Nepočúvate zákon?* Potom povie: *Lebo je napísané...* a predloží nám opis. Nie len to. O tom opise povie: *to je obrazná reč*. Opis starozákonného textu interpretuje ako alegóriu. Napokon z interpretácie vyvodí princíp, na ktorom podľa neho stojí celé evanjelium: *Kristus vás oslobodil, aby ste boli slobodní. Stojte teda a nedajte sa znova zapriať do jarma otroctva*. Ani Ježiš*

ani Pavel sa pravidlom - predpis má prednosť pre opisom neriadili. Ak je novozmluvná interpretácia Starej zmluvy záväzná, nemal by byť záväzný aj spôsob interpretácie?

Štvrté pravidlo hovorí: *Musíme rozlišovať medzi príkazmi, ktoré boli kultúrne podmienené a medzi príkazmi, ktoré sú založené na nemenných skutočnostiach, ako je napríklad stvorenie, pád, či Trojica* Neprotirečí štvrtý princíp druhému? Ved' to čo má byť považované za nemenné a kultúrne nepodmienené – Stvorenie, pád, a Trojica – nám Písmo nepredkladá ako predpis ale ako opis. Tu má teda *opis prednosť pred predpisom*.

Pokúsme sa uplatniť štvrtý princíp v praxi: V 1. Korint'anom 11: 3 – 11 sa žene pri bohoslužbe predpisuje zahalenie hlavy, mužovi sa predpisuje odkrytá hlava. Predpis je zdôvodnený poriadkom stvorenia: *Muž si nemá zahaliť hlavu, pretože je Božím obrazom a Božou slávou, kým žena je slávou mužovou. Ved' nie je muž zo ženy, ale žena z muža. Lebo ani muž nebol stvorený pre ženu, ale žena pre muža. Preto má mať žena na hlave znamenie kvôli anjelom*. Predpis je tu založený na nemennej skutočnosti stvorenia. Pokiaľ viem, zahaľovanie hlavy nedodržiavame v žiadnom z našich cirkevných zborov. Napriek Pavlovej argumentácii zo stvorenia ho považujeme za kultúrne podmienený. Sú tu teda oprávnené dôvody pochybovať, že štyri Rast'om uvedené pravidlá nás zaručene privedú k jedinému správneému výkladu.

Jedno pravidlo je v Novej zmluve explicitne zmienené. *Boh nás urobil schopnými byť služobníkmi novej zmluvy, nie litery, ale Ducha, lebo litera zabíja, ale Duch oživuje. (2 Kor 3. 6)* Toto pravidlo Rast'o nezmieňuje. Okrem už zmienených dvoch, toto je pravidlo, ktorého som sa pridížal. Duch je vnútorný zmysel textu. Nezjavuje sa v doslovnosti litery, ale v intencii hovoreného. Potrebujeme text čítať v kontexte dobovej kultúry, inak jasne nerozoznáme smer Ducha, ktorým Božie slovo dobové myslenie prekračuje. Texty novej zmluvy boli napísané v kultúrnom prostredí patriarchálnej otrokárskej spoločnosti. Ak v texte nehľadáme Ducha, ale držíme sa iba litery, nenájdeme v ňom nielen dôvody na rovnoprávne postavenie žien v spoločnosti, ale ani dôvody na zrušenie otroctva. Toto mal na mysli známy evanjelikálny teológ F. F. Bruce, keď napísal: *„Tam, kde sú rozdielne názory na interpretáciu pavlovských pasáží, vo všeobecnosti platí, že tá interpretácia, ktorá sa vinie okolo línie slobody, je omnoho pravdepodobnejšia, než tá, čo páchne zviaanosťou a zákonníctvom.“* Tak Pavel chápal rozdiel medzi Duchom a literou: *Dodnes, kedykoľvek čítajú Mojžiša, leží na ich srdci závoj. No keď sa*

obrátí k Pánovi, závoj je sňatý. Pán je Duch a kde je Duch Pánov, tam je sloboda.

K mužovi a žene vo stvorení

Rasťo v texte Genezis nachádza zmienku o mužovej autorite nad ženou, ktorú na povrchu textu nevidno. Kľúč vidí v akte pomenovania ženy. *V Starej zmluve právo pomenovať niekoho znamenalo mať nad ním autoritu.* Píše. Zaujímalo by ma, z akého biblického prameňa tento záver vyvodil. Podľa hebrejského textu, Adam pomenovávaním živých tvorov neuplatňuje autoritu, ale hľadá pomoc, ktorá by mu bola rovná. Boh ho rozdelí vo dvoje. *Boh utvoril ženu z jedného boku muža, aby sa tak z jedného človeka stali dvaja, čo poukazuje na nespochybniteľnú rovnosť muža a ženy,* píše rabín Isidor Hirsch. Keď tú pomoc Adam nájde, povie: *toto je už kosť z mojich kostí... bude sa volať mužena...* Osoba, ktorú Boh privedie k Adamovi je už takto pomenovaná v predchádzajúcom verši. Slovo *iša* nie je jej osobným menom, je vyjadrením spolupatričnosti –muža a ženy *iš - iša*. Ani podľa gramatickej štruktúry sa tu pomenovanie neodohráva. Pomenovanie sa v hebrejčine vyjadruje výrazom „zvolať meno“. Svoju ženu Adam naozaj pomenuje, ale až v Gen 3: 20. To je však už po páde

Hebrejskému textu nezodpovedá ani Rasťova téza, citujem: *Ak v Gen 1. pojem človek je použitý v pomnožnom význame a označuje muža i ženu, tak v Gen 2 je pojem človek použitý len na označenie muža.* V hebrejskom texte v prvej i druhej kapitole sa však slovo adam používa v tom istom gramatickom tvare. Rozdiel nastáva až tam, kde sa objaví rozlíšenie medzi všeobecným zmyslom Adama ako človeka, či ľudstva a Adamom v zmysle osobného mena. V hebrejčine sa vlastné meno gramaticky vyjadruje slovom bez určitého člena. Hebrejský text však používa slovo bez člena - teda vlastné meno Adam, až od 4. kapitoly 25. verša. Neexistuje žiadny preklad Biblie, ktorý by v druhej kapitole hebrejské slovo Adam prekladal pojmom muž, všetky ho prekladajú pojmom človek.

Pri Novozmluvnej interpretácii správy o stvorení, Rasťo cituje Pavla z 1. Kor. 11: 8 – 9. *Veď nie je ani muž zo ženy, ale žena z muža. Lebo ani muž nebol stvorený pre ženu, ale žena pre muža.* Druhú časť Pavlovej myšlienky v 11. verši však Rasťo vynecháva: *Ibaže v Pánovi nieto ani ženy bez muža, ani muža bez ženy. Lebo ako je žena z muža, tak je i muž cez ženu, a všetko je z Boha.*

Obe časti Pavlovej myšlienky patria neoddeliteľne k sebe. Rovnovážne vzájomné podmienenie muža a ženy, je celou Pavlovou myšlienkou o vzťahu muža a ženy, odvodeného zo stvorenia.

Rasťo Svätú Trojicu považuje za hierarchickú. Citujem: *Hierarchia rolí v Trojici má byť zrkadlená v hierarchii rolí v manželstve. Ak toto odmietneme, opúšťame biblické učenie o Trojici, v ktorom Boh je hlavou Krista a Syn je podriadený Otcovi.* Také chápanie Trojice by Athanázios označili za Origénov omyl. Ten bol odmietnutý už v treťom storočí. Origenes učil hierarchickú Trojicu: Otec je Pantokrátor, Syn a Duch sú mu podriadení. Origenovu hierarchickú Trojicu však cirkev odmietla ako troj-božstvo na spôsob rímskeho Panteónu, kde je Zeus nadradený nižším bohom. Hierarchická Trojica nezodpovedá Jedinému Bohu v troch osobách, tak ako to vyznávame v Athanáziovom kréde: *Všeobecná viera je, aby sme ctili jedného Boha v Trojici, a Trojicu v jednote bez miešania osôb a bez oddeľovania podstaty. Iná je totiž osoba Otca, iná Syna, iná Ducha svätého, ale Otcovo, Synovo i Ducha svätého je jedno Božstvo, rovnocenná sláva, spoločná, súvečná velebnosť. Aký je Otec, taký je i Syn, taký i Duch svätý. Nestvorený Otec, nestvorený Syn, nestvorený i Duch svätý. Nezmerný Otec, nezmerný Syn, nezmerný i Duch svätý. Večný Otec, večný Syn, a večný Duch Svätý. A predsa nie traja veční, ale jeden večný, a nie traja nestvorení, ani traja nezmerní, ale jeden nestvorený a jeden nezmerný. A tak podobne Otec je všemohúci, Syn je všemohúci, i Svätý Duch je všemohúci. A predsa nie sú traja Všemohúci, ale jeden Všemohúci. A tak podobne Otec je Boh, Syn je Boh i Svätý Duch je Boh. A predsa nie sú traja Bohovia, ale jeden Boh A tak podobne Otec je Pán, Syn je Pán a Svätý Duch je Pán. A predsa nie traja Páni, ale jeden Pán. Takto vo všetkých veciach jednota v Trojici a Trojica v jednote má byť uctievaná.*

Otec, Syn i Duch Svätý je rovnako všemohúci, rovnako nestvorený, rovnako vševediaci, rovnako večný. Čo je absolútne, nemôže byť povýšené ani ponížené, nadradené ani podradené. To je plný zmysel Božej Trojjedinosti. Origenes sa pomýlil, lebo nechápal správne dvojakú prirodzenosť Krista: Skutočný úplný človek a skutočný úplný Boh sú v Kristovi jedno. Kristológiu jasne sformuloval až Athanázios. Tam, kde je v evanjeliu opísaná poslušnosť a podriadenosť Syna, Athanázios rozpoznáva ľudskú prirodzenosť Ježiša Krista ako Syna človeka. Napríklad Hebr 5: 7 – 9. *Ježiš v dňoch pozemského života silným hlasom a so slzami prednášal prosby a modlitby tomu, ktorý ho mohol zachrániť pred smrťou, aby bol vyslyšaný pre svoje podrobenie sa Bohu. A hoci*

bol Synom, vo svojom utrpení sa učil poslušnosti, a keď dosiahol dokonalosť, stal sa pôvodcom večnej spásy pre všetkých, čo ho poslúchajú.

Syn je tu opísaný ako bezmocný človek, ktorý cez poslušnosť Bohu dosahuje dokonalosť. Mohol by azda večný dokonalý Boh poslušnosťou dosahovať dokonalosť? Dosahuje sa to, čo najprv nemáme. Syn je tu opísaný, povedal by Athanázius, vo svojej ľudskej prirodzenosti. Bez tejto ľudskej prirodzenosti by nemohol byť pôvodcom našej večnej spásy. Athanázius a zástancovia ortodoxnej kristológie texty citované Rastom chápali ako opis vzťahu Krista – Syna človeka k Bohu. Tak sa Ježiš, pravý človek, stal hlavou vykúpeného ľudstva a cirkev jeho telom. Toto zdokonalené ľudstvo v dokonalom človeku – Kristovi sa napokon celkom podriadi Bohu. Akému Bohu? Nie Otcovi, ako monarchickému Pantokrátorovi, ale Bohu Trojjedinému – kde Otec, Syn a Duch Svätý sú jedným Pánom, ktorému sa všetko podriadi.

V trojičných formuláciách sa bolo treba vyhnúť dvom omylom; zmiešaniu osôb na jednej strane a troj-božstvu na druhej strane. Preto sa všetky ortodoxné formulácie vyhli hierarchickému jazyku autority nadriadenosti a podriadenosti a hovoria o vychádzaní. Syn vychádza od Otca a Duch od Otca a Syna. Toto vychádzanie zvykneme označovať ako ekonomickú Trojicu – teda Trojicu tak, ako sa javí v čase histórie spásy.

Trojediný Boh sám v sebe je súvečný vzťah vzájomnej oddanosti. Môžeme povedať, že Syn je celkom závislý na Otcovi, lebo nemôže vyjaviť nič iné, iba to, čo je v Otcovi. Otec je zas úplne závislý na Synovi, lebo sa nemôže zjaviť inak než v Synovi. Vyjavenie jednoty Syna a Otca je zas závislé na Duchu Svätom, lebo iba v Duchu možno poznať túto jednotu. I keď slovo závislosť, keď hovoríme o absolútnom, je nevhodné, iné slovo nemáme. Vzťah osôb v Trojici teda nie je hierarchickým vzťahom jednosmernej podriadenosti, čo by bolo troj-božstvo ale vzťah symetrickej vzájomnej oddanosti. Apoštol Ján to vyjadril jednoducho – Boh je Láska. V Láske niet hierarchie moci, iba úplná vzájomná oddanosť.

K mužovi a žene v páde

Súhlasím s Rastom, že až pád priniesol temný sklon dominovať nad druhým. Ten je samozrejme vlastný všetkým ľuďom, tak mužom ako ženám. Prekvapilo ma však, že Rasto do biblického textu o dôsledkoch pádu vsunul ženinu túžbu dominovať nad mužom, tá sa totiž v texte nenachádza. Žena muža nijako

nezvádzala, jednoducho mu dala, čo sama ochutnala. On s ponukou nijako nezápasil, jednoducho vzal a jedol. Nevidno tu žiadnu túžbu ženy dominovať nad mužom. Keď Boh hovorí žene o dôsledkoch hriechu, nehovorí jej o túžbe dominovať, ale o túžbe po mužovi. Jediné, čo tu povie o nadvláde, je toto: *On bude panovať nad tebou*. Toto je prvá zmienka v texte Genezis o vládnutí muža nad ženou. Dominancia muža nad ženou sa potom naozaj odohráva v biblických dejinách i mimo nich. Predstava, že patriarchálna nadvláda muža nad ženou príchodom kresťanstva skončila, je niečo, čo by som si aj ja zo srdca prijal, no fakty nás nepustia. Dejiny, žiaľ, tento optimistický predpoklad nepotvrdzujú.

Nerozumiem Rast'ovmu konceptu, v ktorom je iba muž Adam zodpovedný za prvotný hriech. Eva má byť síce vinná, no nemá byť zodpovedná. Vinný je však iba ten, kto bol najprv zodpovedný. Zodpovednosť sa od viny oddeliť nedá. Text v Genezis o takom niečom nehovorí. Boh sa Adama najprv pýta: *Nejedol si azda zo stromu, z ktorého som ti zakázal jesť?* Adam sa vyhovára: *Žena, ktorú si mi dal, mi dala zo stromu a tak som jedol*. Nuž Boh sa obracia k žene: *Čo si to urobila?* Neberie ju azda na zodpovednosť rovnako ako Adama? Hoci Rast'o tvrdí, že žena nie je zodpovedná za Pád, ani on ju nevie zbaviť zodpovednosti za to, čo nazval zvedením muža. Ak je žena zodpovedná za zvedenie muža, bez ktorého by Pádu nebolo, či nie je tým zvedením zodpovedná aj za Pád samotný? Rozumiem tomu, že Rast'o chcel umelým rozlíšením viny a zodpovednosti nájsť súlad medzi Pavlovým učením v liste Rimanom, kde hovorí, že hriech prišiel na svet cez Adama a výroku z 1 listu Timoteovi, kde sa hovorí opak: *Nie Adam bol zvedený, ale žena sa dala zviest' a dopustila sa hriechu*. Ten rozpor však mizne, ak pod človekom v Pavlovom liste chápeme celého človeka Adama – teda muža ženu, ktorí sú jedným telom. Také riešenie naznačuje samotný text 1. Tim. Nachádzame tam záhadnú vetu, že žena *bude spasená tým, že rodí detí*. Pavel tu odkazuje na proroctvo o hadovi a žene: „Nepriateľstvo ustanovujem medzi tebou a ženou, medzi твоjím potomstvom a jej potomstvom; ono ti rozmliaždi hlavu, ty mu zraníš päťu“ Pavlovo empatické: „nielen žena z muža, ale i muž cez ženu“, má i soteriologický základ. Cez panenské počatie Krista má žena účasť na dare spásy. Ireneus v druhom storočí napísal: *Uzol Evinej neposlušnosti bol rozviazaný poslušnosťou Márie. Čo panna Eva pevne zviazala nevierou, panna Mária uvoľnila skrze vieru*.

K mužovi a žene v manželstve

Rasťo sa snaží vysvetliť, prečo nemáme slovo *navzájom* v Pavlovom výroku: *Navzájom sa podriadujte v bázni pred Kristom*, chápať doslovne. Niekoľkokrát som si Rasťove vysvetlenie prečítal, no stále nechápem, ako môže vzájomné podriadenie znamenať niečo iné ako vzájomné podriadenie. Škoda, že tu Rasťo nepoužil prvý princíp zo svojej metódy a nepokúsil sa Písmo vysvetľovať Písmom. Pavel predsa o vzťahoch v manželstve napísal ešte jeden text. V ňom nespájal manželstvo s veľkou témou podobenstva o vzťahu Krista a Cirkvi, ale hovoril o ňom prakticky a priamo: V 1. Liste Korint'anom v 7. kapitole píše: *Nech má každý svoju ženu, a každá nech má svojho muža. Muž nech plní voči žene svoje povinnosti a podobne i žena voči svojmu mužovi. Žena nie je pánom svojho tela, ale jej muž; podobne aj muž nie pánom svojho tela, ale jeho žena.* Tam kde je iba jednosmerná podriadenosť, je iba jednosmerná povinnosť, a iba jedno panovanie. Tu však hovorí Pavel o vzájomnej povinnosti a vzájomnom panovaní. Záhada vzájomnej podriadenosti je objasnená.

Ak by mal byť vzťah v manželstve vzťahom jednosmernej podriadenosti, nerozumiem, ako to mám uviesť do praxe. Žijem v manželstve vyše tridsať rokov, no ani raz sme neriešili otázku podriadenosti. Podriadujeme sa jeden druhému navzájom. Keď Jarka vidí, že som sa v niečom zle zachoval, má plné právo vytmaviť mi to. Pokorne poslúchnem hlas svojej ženy a nemám pri tom výčitky svedomia, že som zradil svoju autoritu ako Adam. Platí to samozrejme i opačne. Keď niečo neviem, mám úplnú slobodu naučiť sa to od mojej ženy. Sme si navzájom kritikmi, tútormi i učiteľmi vo všetkom, čo sa môžeme jeden od druhého naučiť. O všetkom rozhodujeme spoločne. Niekedy prídem s iniciatívou ja, inokedy ona. Je to nesprávne? Mohol by byť láskyplný vzťah niečím iným než týmto?

K otroctvu a stvoriteľskému poriadku

Rasťo sa odvoláva na Johna Stotta, a hovorí, že argument, ktorý spája tému otroctva s tému emancipácie ženy, neobstojí. Je historickým faktom, že konzervatívni teológovia na obhajobu otrokárstva používali tie isté argumenty, aké používali a dodnes používajú pri obhajobe podriadenosti žien. Pri doslovnej interpretácii predpisov písma mali na svojej strane dostatočné množstvo argumentov. Medzi stvoriteľským poriadkom manželstva, ako ho nazývajú, a Božím zákonom upravujúcim vzťahy otroka a jeho pána, je neprehliadnuteľná

paralela. Právo na vlastníenie otroka je súčasťou Mojžišovho zákona. Predpisom o kúpe a predaji otroka sa v Mojžišovom zákone venujú celé state. Pre našu tému je zaujímavé, že Mojžišov zákon udeľuje právo otcom predať svoje dcéry do otroctva. Vzťah otrok a pán je vitálne votkaný do teológie Starej zmluvy. Ľahko to môžeme prehliadnuť, lebo väčšina prekladateľov Biblie hebrejské slovo *ebed* – otrok, prekladá neutrálnym slovom služobník. Otrok a Pán je často používaný termín na vyjadrenie vzťahu Boha a človeka. Používa sa dokonca častejšie ako obraz vzťahu muža a ženy. Mesiáš je v hebrejskom texte označený ako *Ebed Jahve - Otrok Pánov*. Ježiš túto zvyklosť preberá. V mnohých Ježišových podobenstvách je Boh a človek predstavený ako Pán a otrok. Pavel sám seba označuje za otroka Kristovho. Ide však ešte ďalej. V liste Filipanom o Kristovom diele spásy hovorí ako o ceste totálneho poníženia, v ktorom sa ten, čo mal podstatu Boha, stal otrokom všetkých ľudí. Pavlove predpisy otrokom majú tú istú gramatickú i významovú štruktúru ako predpisy o podriadenosti žien. Vyzývajú ich, aby sa svojim otrokárom podriadili ako Pánovi. V liste Rimanom Pavel píše: *Každý nech sa podriadi vrchnosti. Lebo niet vrchnosti, ak len nie od Boha, a tie ktoré sú, ustanovil Boh*. Tieto slová Pavel nepíše v demokracii, píše ich v Rímskej ríši, v ktorej hierarchia authority ustanovuje i vládu otrokára nad otrokom. K tomu je ešte treba pridať fakt, že nikde v celom Písme otroctvo nie je označené za hriech, niet tu ani najmenej zmienu o tom, žeby odporovala Božiemu poriadku. Nemôžeme sa teda diviť, že naši konzervatívni evanjelikálni predkovia v mene Biblie otrokárstvo vášnivo bránili. Baptistický teológ Dr. Richard Furman v 19. storočí argumentoval takto: *„Ak by bolo vlastníenie otroka morálnym zlom, je úplne nepredstaviteľné, že by ho inšpirovaní Apoštolovia, ktorí sa nebáli žiadneho človeka, a boli pripravení položiť život pre svojho Boha, otroctvo v cirkvi tolerovali čo i len na chvíľu. Preukázali sme, že vlastníenie otroka je uznané autoritou Písma, tým sme tiež preukázali i to, že je morálne: Boží zákon predsa nikdy neposväcuje nemorálne jednanie.“*

Nie je už ani otrok ani slobodný, ani žena ani muž, ale všetci sú jedno v Kristovi. O tieto slová z Gal 3:28 sa opierali evanjelikáli bojujúci za zrušenie otroctva i za zrovnoprávnenie žien. Jednotu v Kristovi vykladali nielen ako rovnocennosť v spásu, ako to vidí Rast'o, ale i ako rovnoprávnosť v pozemskom živote. Ak by ich výklad bol mylný, nemali by sa vo svojom zápase o práva otrokov v Biblii o čo oprieť.

K mužom a ženám v cirkvi

V Rasťovom texte úplne chýba odkaz k základným textom o Cirkvi ako o tele Kristovom a o službách na základe darov, ktoré Duch Boží každému udeľuje, ako sám chce. Môžeme azda bez hlbokého premyslenia týchto textov zodpovedne uvažovať o službe žien v cirkvi?

Svoje porozumenie postavenia žien v cirkvi Rasťo zhrnie v dvoch tvrdeniach: *Verejné vyučovanie v cirkvi, teda učiteľský úrad, patrí mužom, a nie ženám. Pozícia autority patrí mužom, a nie ženám.* Opiera sa pri tom o doslovné znenie predpisu 1. Tim 2: 11 – 12 a prisúdi mu univerzálnu platnosť. S textom 1. Kor 14: 34 – 35, ktorý ženám nariaďuje mlčanie na bohoslužbách, si však poradí nezvyčajne ľahko. Pavlov zákaz sa vraj vzťahuje iba na výklad proroctiev (čiže našej bohoslužobnej praxe sa vôbec netýka, keďže prorokovanie nepraktizujeme). Netýka sa modlitieb, spevu, čítania Písma a podobne. Text znie takto: *Podľa zvyku vo všetkých cirkevných zboroch ženy nech v cirkevnom zhromaždení mlčia. Nedovoľuje sa im hovoriť, ale nech sú podriadené, ako hovorí i zákon. Ak sa však chcú niečo naučiť, nech sa opýtajú doma mužov, lebo je neslušné, aby žena v cirkevnom zhromaždení hovorila.* Ak by Rasťo pri tomto texte postupoval rovnako ako pri prvom, napísal by zhruba toto: Ak písmo znamená to, čo hovorí, potom Pavlov zákaz znamená dôležité skutočnosti: Po prvé: Ženy počas bohoslužieb majú mlčať, nedovoľuje sa im hovoriť. Hovoriť znamená hovoriť, mlčať znamená mlčať, o obmedzení nehovorenia na rozlišovanie proroctiev tu nie je žiadna zmienka. Kontext, na ktorý sa Rasťo odvoláva, hovorí o rôznych druhoch prehovorenia: Modlitba v jazykoch, modlitba myslou, vyučujúca reč, prorokovanie, výklad proroctiev a rozlišovanie proroctiev. Ak písmo znamená to, čo hovorí – mlčanie na bohoslužbách – znamená mlčanie na bohoslužbách – týka sa všetkých foriem prehovorenia. Po druhé: Mlčanie na bohoslužbách je zdôvodnené podriadenosťou ženy – teda tým, čo Rasťo nazýva poriadkom stvorenia – nemennou skutočnosťou. Po tretie: Zákaz hovorenia sa netýka domáceho prostredia, tu ženy majú právo prehovoriť a pýtať sa svojich mužov, ak sa chcú niečo naučiť. Prečo Rasťo pri výklade prvého textu 1. Tim 2: 11 – 12 trvá na doslovnosti predpisu a pripisuje mu univerzálnu platnosť, pri predpise rovnakého typu však od doslovnosti textu a jeho univerzálnosti upúšťa? Význam textu zásadne oslabuje umelým zúžením mlčania na použitie reči pri rozlišovaní proroctiev. Taký postup sa mi zdá byť prekvapivo nekonzistentný.

Záver

Záverom ešte raz ďakujem Rade za podnet k diskusii. Ak by ho nebolo, nenašiel by som si čas celú tému biblicky i historicky študovať do hĺbky. Počas štúdia Biblie sa moje presvedčenie o plnej rovnoprávnosti mužov a žien prehĺbilo a získalo koherentný základ. Prekvapilo ma, koľko významných evanjelikálnych teológov o tejto téme uvažuje v rovnakom duchu. Ako bonus vnímam hrdosť na evanjelikálnu teologickú tradíciu, ktorú som si pri štúdiu historických prameňov osvojil. Som hrdý na mužov i ženy viery, ktorí sa s Bibliou v ruke zasadili o zrušenie otroctva a inšpirovali ženské hnutie v čase, keď všeobecná spoločnosť vylúčenie žien z vedúcich úloh v spoločnosti považovala za samozrejmu normu.

Viacerí z vás vyslovili námietku, že téme postavenia žien v cirkvi sa venuje zbytočne veľká pozornosť. Mali by sme sa v prvom rade zaoberať témami misie a cirkevného rastu. Ak by podnet nebol vyšiel od Rady, nebol by som tej téme venoval toľko pozornosti. Niektorí ste vyslovili mienku, že Bratislava núti iné slovenské zbory, aby mali v staršovstvách ženy. Niečo také nám ani na um nezišlo: V tejto veci plne rešpektujeme vašu vieru i prax. Som presvedčený, že v súlade s duchom evanjelia, ženy by mali mať prístup k ordinácii rovnako ako muži. Diskusia však nevznikla tým, že by Bratislava podala konferencii návrh na ordináciu žien. Bratislava iba podľa platného poriadku navrhla ženskú kandidátku do Rady. Vedenie Rady sa v urýchlennom konaní pokúsilo zmeniť cirkevný poriadok tak, aby voľbu ženy do Rady znemožnila. Keďže sa tu nejedná o slovenskú záležitosť, ale ide o vec celej československej cirkvi, konzultoval som túto tému s českou stranou. Potvrdil som si skutočnosť, že česká strana poriadok chápe tak ako my. Ženy sú voliteľné tak do staršovstva, ako i do Rady. Bývalý predseda českej Rady Pavel Černý, ktorý je zástancom komplementarizmu podľa Johna Stotta, mi k tejto otázke napísal: *.Žena může v církvi konat vše! Také i kázat. Na některých kazatelnách se v českých sborech objevují ženy. To jediné, kde podle svého pochopení Písma vidím stopku, je ordinace ke kazatelské, farářské a biskupské službě. Po poctivém dialogu došla CB k tomu, že ženy mohou být voleny do staršovstev a analogicky i do Rady.*

Ak by sme jednostrannými zmenami Poriadku na Slovensku presadili zákaz žien v staršovstve i v Rade, viedlo by to k vážnemu narušeniu česko–slovenskej vzájomnosti v cirkvi. Verím, že taký vývoj si nikto z nás nepraje.

Daniel Pastirčák

DVE OČI VŠAK JEDNA TVÁR

Komplementárny či egalitárny?

Stretám sa s mladými pármami. Pripravujem ich na manželstvo. Na treťom stretnutí sa rozprávame o komplementárnosti. „Kľúčom k manželskej jednote“, vravievam im, „je *komplementárnosť* muža a ženy“. Komplementárne znamená vzájomne sa dopĺňajúce: Dve rovnocenné no odlišné bytosti sa dopĺňajú tak, že spolu tvoria celok novej kvality. Ten zázrak si nosíme v hlave pod čelom, po oboch stranách nosa: Dve oči v jednej tvári. Na svet sa dívame z dvoch odlišných uhlov. Dva pohľady sa spájajú v jedinom videní. Ak by sme sa dívali iba jedným okom, svet by stratil hĺbku, prestali by sme vnímať priestor. Podobne je to s mužom a ženou; sú dvoma očami v jednej tvári. Tvár predstavuje celok človeka, jedno oko predstavuje mužské vnímanie sveta, druhé predstavuje ženské vnímanie. Muž a žena spolu tvoria celého človeka, iba spolu poznávajú hĺbku celej ľudskosti.

Dostal som zadanie: Mám napísať biblické zdôvodnenie tzv. *egalitárneho* pohľadu na vzťah muža a ženy. Egalitarizmus zdôrazňuje rovnosť: Všetci ľudia sú si rovní vo svojej hodnote, preto im prináleží i rovnocenné postavenie v spoločnosti. Protipólom egalitárneho má byť tzv. *komplementárny* pohľad. Obávam sa, že môj text nebude celkom zodpovedať zadaniu. Nech premýšľam, ako viem, egalitárny princíp neviem postaviť proti princípu komplementárnosti. Vnímam ich ako nedeliteľné prvky toho istého princípu. Veď muž a žena môžu byť navzájom komplementárni iba pod podmienkou, že vo svojej odlišnosti k sebe zaujímajú rovnocenné - symetrické postavenie. Vo svojom príspevku budem obhajovať jednotu komplementárneho a egalitárneho princípu. Moje kritické poznámky budú patriť patriarchálnemu hierarchizmu, ten totiž stavia muža a ženu do asymetrického - nerovnocenného vzťahu.

Adam a Eva

Začnem od Adama. V *príbehoch o počiatkoch vecí* z knihy Genezis sú totiž položené základy biblického obrazu človeka. Tu v prvotnej nahote vidíme, čo to

znamená byť mužom, čo to znamená byť ženou i to, ako tí dvaja spolu tvoria celok človeka.

Dva obrazy stvorenia

V Genezis máme dva obrazy stvorenia. Prvý je vykreslený vecne. (1. kap + 2. kap, 1 – 4_a) Boh je tu predstavený ako Duch, neviditeľný a všadeprítomný. Svojím slovom, vrstva za vrstvou, tvorí svet. Druhý text je obrazný. Používa symbolický jazyk. (2. kap, 4_b – 3. kapitola). Tu je Boh predstavený ako obmedzená lokalizovaná postava. Človeka vymodeluje z hlíny. Večer sa Boh prechádza po záhrade. Keď sa Adam a Eva skryjú, musí ich hľadať, akoby nebol vševediaci a všadeprítomný. V záhrade rastú dva podivné stromy. Jeden symbolizuje možnosť večného života, druhý možnosť smrti. Aký je vzťah medzi prvým a druhým príbehom? Prvý príbeh vrcholí šiestym dňom. Boh povie: „*Stvorme človeka na svoj obraz.*“ Druhý príbeh nám v symboloch osvetľuje, čo ten Boží obraz v človeku znamená.

Adam

Hebrejské slovo „adam“ sa nedá preložiť bez istých nedostatkov. Jeho doslovný význam je „zemský“. Najčastejšie sa prekladá ako *človek*. Tak je to i v texte Genezis. Všade tam, kde v slovenčine čítame *človek*, v hebrejskom texte stojí *adam* (v 1 - 5. kapitole). V 27. verši prvej kapitoly čítame: „Boh stvoril *adama* na svoj obraz; na obraz Boží ho stvoril, ako muža a ženu ich stvoril.“ Originálny text teda hovorí, že adam je muž a žena. To isté opakuje prvý verš piatej kapitoly: „Toto je rodokmeň *adama*. Keď Boh stvoril *adama*, utvoril ho na Božiu podobu. Ako muža a ženu ich stvoril, požehnal ich a dal im meno *adam*.“ O človeku sa v tých textoch vypovedá raz v jednotnom, inokedy v množnom čísle: *stvoril ich*. Podobne i Boh o sebe vypovedá v množnom čísle: *Stvorme človeka...* Nie div, že tu starí kresťanskí teológovia videli prvý biblický odkaz k tajomstvu Trojice: Boh je Jeden a predsa je vzťahom troch Božích osôb. Trojjediný Boh tvorí dvojjediného človeka – muža a ženu. Majú sa stať jedným telom. Jedným telom sa fakticky stávajú v tom treťom, čo sa z nich narodí.

Samota

Druhý príbeh dáva obsah Božiemu výroku: „*Stvorme človeka na svoj obraz.*“ Kým v prvom príbehu vidíme, ako Boh stvoril svet slovom, v druhom príbehu vidíme, ako človek svojimi slovami dáva mená tomu, čo Boh stvoril. Uprostred sveta Boh utvoril bytosť obdarovanú jazykom. Človek vytvára jazyk. V tom je prvý rozmer obrazu Boha v človeku: *Stvoriteľ* stvoril človeka na svoj obraz,

stvoril ho ako *tvorcu*. V jazyku sa prejavuje tvorivé vedomie človeka. Mojžišovi sa Boh predstavil ako „Som, ktorý Som“. Moje meno je „Ja som,“ povedal mu. A človek? Bytostným menom každého človeka je tiež ono tajomné „Ja som“. Tu sa v ľudskom obmedzenom vedomí zrkadlí nekonečné vedomie Boha. Človek si uvedomuje svet a seba v ňom: „Ja som sám sebou, ja som sám...“ Tieňom vedomia seba samého v človeku je skúsenosť samoty. „Boh videl, že je to dobré“, opakuje sa znova a znova v prvej kapitole. V druhej kapitole Boh po prvýkrát povie: Nie je to dobré. „Nie je dobré človeku byť osamote.“ Adamova samota potrebuje pomoc.

Pomoc

Adam je sám. Nad ním je Boh; ten ho dokonale pozná, adam však Boha dokonale poznať nemôže, presahuje ho o nekonečno. Pod ním je zas celý rad stvorených bytostí. Oproti týmto bytostiam je adam podobný Bohu. Dáva im mená, poznáva ich, no ony ho nemôžu poznať rovnocenným poznaním. V tom spočíva adamova samota. Je sám, lebo tu nie je nik iný jeho druhu. Potrebuje niekoho, kto by bol iný, no zároveň mu bol rovný. Jeho samota je prípravnou fázou lásky.

Rebro

Boh je láska. Napísal apoštol Ján. Boh je trojjediný – Otec, Syn a Duch Svätý. Milovaný, Milujúci a Duch Milovania. Ja a Ty a Láska, čo dvoch spája v jedno. To je najhlbší význam tajomstva obrazu Boha v človeku: Boh - Láska tvorí človeka ako lásku. Druhý príbeh túto jednotu lásky zobrazuje rozdelením adama na dve bytosti. Boh uspí adama a vyberie z neho rebro – ženu. Slovo muž - *íš* a slovo žena - *iššá* sa v druhom príbehu objavia až po tomto rozdelení; od chvíle, keď sa Adam prebudí a zistí, že je rozdelený na dve bytosti. Muž a žena majú prilnúť k sebe a jeden v druhom poznávať chýbajúcu časť seba samého. „Preto muž opustí svojho otca i matku, prilipne k svojej žene a budú jedno telo.“ Spolu s príkazom „nejedz zo stromu poznania dobra a zla“ toto je prvým imperatívom Biblie. Imperatív slobodnej jednoty v láske. V ňom sa zakladá zmysel človeka. K tomu imperatívu sa Ježiš vráti vo svojich sporoch s farizejmi. Imperatív jednoty bude Pavel používať znova a znova, aby opísal cirkev – tajomstvo Tela Kristovho. (1. Kor 12: 12 – 13, Gal. 3: 26 – 28, Ef 2. 14 – 15,) Nuž, podľa druhého príbehu stvorenia je človek najprv jeden, potom sa vracia do rúk Stvoriteľa, aby bol rozdelený vo dvoje: Človek je osamelé Ja a osamelé Ty spojené láskou v jednu bytosť. Tak sa v človeku zrkadlí obraz

Boha. Nikde tu nenájdeme hierarchiu nadradenosti a podriadenosti. Pôvodný zmysel človeka, tak ako je vyjadrený v Genezis, sa nezakladá na inštitučnom usporiadaní moci, ale na slobodnej rovnocennej vzájomnosti. Boj o moc, podľa Genezis, do ľudského sveta vstupuje s hriechom.

Byť bohom namiesto Boha

Predohrou pádu do hriechu je túžba: „Budete ako bohovia“, šepká had: Budeš boh – bez Boha, boh namiesto Boha. Ľudské ja sa hriechom stavia do Božskej pozície. Stáva sa iluzívnym stredom sveta. Namiesto obrazu Boha: „Som tu pravdivo slobodne pre teba v láske“ človek do srdca prijíma sugesciu hada: „Som tu sám zo seba, sám pre seba a všetko ostatné je tu pre mňa“. Podstatou hriechu podľa Tomáša Akvinského je *privatizácia bytia*; pýcha, a z nej plynúce seba privlastnenie. Človek ukradol sám seba Bohu. V ľudských dejinách sa táto pýcha primárne prejavuje ako boj o moc. Vášnivá vôľa podmaniť si druhého, ovládnuť svet, vnútiť mu svoju autoritu; byť vo svete ako jeho autor – byť bohom namiesto Boha. V tom boji človek zotročuje iného človeka. Nadvláda muža nad ženou je podľa knihy Genezis dôsledkom pádu. Ukazuje nám svet vzťahov mužov a žien poznačený hriechom. Tak kniha Genezis rozpráva o dôsledkoch pádu. Žene sa tu hovorí: *Budeš túžiť po svojom mužovi, ale on bude vládnuť nad tebou. (Gen. 3: 16)* Oproti pôvodnej stvoriteľskej myšlienke *Preto muž opustí svojho otca i matku a prilipne k svojej žene (Gen 2: 24)*, hriech ten vzťah deformuje nadvládou muža nad ženou. Hriešny vzťah nerovnosti, kde muž vládne nad ženou, bol prítomný nielen v starom Izraeli, ale i v rôznych starovekých civilizáciách. Islam si túto nadradenosť dodnes uchoval v jej plnej nahote.

Patriarchálna otrokárska civilizácia

Hebrejská

Napriek tomu, že Hebreji mali vo svätých Písmach uchovaný ideál z úvodu knihy Genezis, v ich faktických dejinách sa až na malé výnimky (Deborah, Ester...) presadila patriarchálna hierarchia moci. Namiesto rovnocenného partnerstva jedného muža a jednej ženy sa presadilo mnohoženstvo - muž ženy vlastnil a panoval nad nimi. Abrahám, aby chránil svoje osobné bezpečie, bez výčitiek svedomia oklamal faraóna. Sáru tým nepriamo ponúkol za konkubínu. Mojžišov zákon ženu zahrnul medzi položky, ktoré patria mužovi: *Nepožiadaj manželku svojho blížneho, ani domu svojho blížneho, ani jeho pole, ani jeho*

sluhu, ani jeho slúžku, ani jeho vola, ani jeho osla, ani nič čo je jeho. (Dt. 5: 21) Deuteronomium, napríklad, v 22 kapitole stanovuje právne podmienky preukázania panenstva u ženy. Panictvo u muža sa nezisťuje. Ak manžel znenávidí svoju ženu, začne o nej šíriť, že mala sex pred manželstvom, rodina má právo preukázať jej nevinu znakom panenstva na šatách. Ak sa zistí, že žena nebola panna, bude ukameňovaná. Ak sa preukáže, že o strate panenstva manžel klamal, bude potrestaný manžel. Ako? Zaplatí sto strieborných manželkinmu otcovi. Spor je medzi otcom a manželom. Žena pred výdajom patrí otcovi, po výdaji patrí manželovi. Výrečným dokladom zvecnenia ženy v patriarchálnej spoločnosti je Mojžišov výnos o prepustení manželky: *Ak sa u nej našla nejaká škaredá vec, muž mohol niektorú zo svojich žien prepustiť. Žena svojho muža prepustiť nemohla. Samozrejme, veď muž v tých časoch ženu vlastnil. Ježiš takú predstavu ostro odmietol: „Či ste nečítali, že od počiatku ich stvoril ako muža a ženu? A ďalej hovoril: Preto opustí človek otca a matku a pripojí sa k svojej manželke a budú dvaja jedným telom. A tak už nie sú dvaja, ale jedno telo. Čo Boh spojil, človek nech nerozdeľuje.“* Na otázku, prečo Mojžiš prikázal „dať žene prepúšťací list a prepustiť ju“, Ježiš odpovedal: „Mojžiš vám dovolil prepustiť vašu manželku pre tvrdosť vášho srdca“. (Ev. Mat. 19: 1 – 8) Ježiš sa postavil za nerovnoprávne ženy, proti patriarchálnej nadvláde - tvrdosť srdca vyčítal mužom, ktorí nad ženou vládli.

Židovská kultúra prvého storočia

Ak chceme správne rozumieť zmyslu novozákonných textov, potrebujeme porozumieť charakteru kultúrneho prostredia, do ktorého evanjelium Ježiša Krista vstúpilo. Bola to patriarchálna otrokárska spoločnosť. V palestínskej kultúre prvého storočia bola žena úplne vylúčená z verejného života. Nemala žiadne občianske práva. Nemohla svedčiť ako svedok na súde – svedectvo ženy bolo považované za nespoľahlivé. Ak žena vyšla na ulicu, hlavu musela mať pokrytú a tvár zastretú závojom. Verejne si mohla odkryť tvár iba mladucha v deň svadby. V rabínskej literatúre sa ako príklad hodný nasledovania uvádzajú zbožné ženy, ktoré nosili závoj i v domácnosti, tak, že ich deti dospeli bez toho, aby videli matkinu tvár. Narodenie syna sa oslavovalo, nad narodením dcéry žiaľilo. Dvesto rokov pred narodením Krista Jesus ben Sirach rozžialený nad tým, že sa mu narodila dcéra, napísal: „Lepší je skazený muž než žena, ktorá koná dobro.“^(1/a)

Účasť žien na bohoslužbe v synagóge bola výrazne obmedzená. Ženy sa mohli zúčastniť len prvej časti a i to iba oddelené na balkóne. Do synagógy nesmeli

vstúpiť hlavným vchodom. Nebolo im dovolené zúčastňovať sa na speve či na modlitbách. Po celý čas museli byť ticho. Podľa tradičného výkladu Tóry Eva bola zvedená hadom. Keďže práve cez ňu vstúpil do sveta hriech, na všetkých Eviných dcérach spočívala kliatba. Ženy neboli hodné toho, aby počúvali Tóru, učili sa ju, alebo nebodaj Tóru vyučovali. Zachoval sa rabínsky výrok, podľa ktorého by *bolo lepšie, aby bola Tóra spálená, než aby boli jej slová vyslovené ústami ženy.* ^(1/b) Rabín Filon Alexandrijský, súčasník Ježiša Krista i Pavla, učil, že keby nebolo Evy, Adam mohol zostať šťastný a nesmrteľný. K populárnym židovským modlitbám patrila i táto: „Nech je požehnaný Ten, kto ma nestvoril pohanom, psom ani ženou.“ ^(1/c)

Helenizmus

Kresťanstvo sa veľmi rýchlo začalo šíriť medzi pohanov rímskej ríše. Aké črty mala pohanská kultúra, do ktorej kresťanstvo vstupovalo? V rímskej ríši, až na krátke lokálne výnimky, mali ženy postavenie podobné otrokom. Nemali právo voliť, boli uzavreté do svojich domácností. Mali zakázané verejne sa stretať a rozprávať s mužmi, boli vylúčené zo športových hier, či z filozofických dišpút na Areopágu. Iba muž mohol byť občanom. Hlavou rímskeho domu bol muž – otec, manžel. Chlapčenský potomok dostal svoje individuálne meno, ktoré ho odlišilo od ostatných, dievča však dostalo iba všeobecné meno rodu. Muž bol v rímskej kultúre takmer absolútnym pánom svojich žien. *Existuje princíp dobra, ten vytvára svetlo, poriadok a muža, napísal grécky filozof Pythagoras, existuje princíp zla, ten vytvára chaos, temnotu a ženu.* ⁽²⁾ Sokrates ženu popisoval ako „slabšie pohlavie“. Učil, že žena je bytosť na pomedzí medzi človekom a zvieratom. Aristoteles zastával názor, že všetky tvory ženského pohlavia, rovnako ľudské i zvieracie sú v porovnaní s mužskými menejcenné. Muži boli stvorení na to, aby vládli a ženy na to, aby poslúchali. ⁽³⁾

Ježiš a ženy

Potom chodil po mestách a dedinách, kázal a hlásal evanjelium o Božom kráľovstve a boli s ním Dvanásti i niektoré ženy, ktoré uzdravil od zlých duchov a chorôb. Boli to Mária zvaná Magdaléna, z ktorej vyhnal sedem démonov, potom Jana, manželka Herodesovho správcu Chúzu, ďalej Zuzana a mnohé iné, ktoré im pomáhali svojím majetkom.

Ev. Luk. 8: 1 - 3

Marta mala sestru, ktorá sa volala Mária. Tá si sadla k jeho nohám a počúvala jeho slová. Marta však mala plné ruky práce s obsluhou. Zrazu zastala a povedala: Pane, nedbáš, že ma sestra nechá samu obsluhovať? Pán jej však povedal: Marta, Marta, staráš sa a znepokojuješ pre mnohé veci, a potrebné je len jedno. Mária si vybrala dobrý podiel, ktorý sa jej neodníme.

Luk 10: 38 – 42

V tom prišli Ježišovi učeníci a divili sa, že sa rozpráva so ženou, ani jeden však nepovedal: Čo od nej chceš? alebo: Prečo sa s ňou rozprávaš?

Ev. Jána 4: 27

Ježiš im povedal: Deti terajšieho veku sa ženía a vydávajú. Ale tí, čo budú uznaní za hodných dosiahnuť budúci vek a zmŕtvychvstanie, už sa viac neženia ani nevydávajú. Už ani umrieť nemôžu, lebo sú ako anjeli a sú Božími synmi, pretože sú synmi vzkriesenia.

Ev. Luk. 20: 34 – 36

Ježiš ju oslovil: Mária! Ona sa obrátila a povedala mu po hebrejsky: Rabbúni! čo znamená. Učiteľ! Ježiš jej povedal: Nedrž ma, lebo som ešte nevystúpil k Otcovi, ale choď k mojim bratom a povedz im: Vystupujem hore k svojmu Otcovi a k vášmu Otcovi, k svojmu Bohu a k vášmu Bohu.

Ev. Jána 20: 16 – 18.

Revolučnosť Ježišovho postoja k žene pochopíme, iba ak ho uzrieme na pozadí doby, v ktorej žil. So ženami jednal ako s rovnoprávnymi bytosťami. Napriek prísnyim dobovým, nábožensky posväteným zvyklostiam, žene bez váhania vracal plnú ľudskú dôstojnosť. Pre ľudí Ježišovej doby boli Kristove postoje k ženám oprávnene šokujúce. Nám, ktorí texty čítame modernými očami, ich prevratnosť uniká. Do popredia naopak vystupuje patriarchálny tón, zafarbený dobovými, zvykovými a jazykovými konvenciami. Natíska sa nám skôr literárny, než duchovný zmysel čítaného. Autori Evanjelií píšuci dobovým štýlom, ženy v popise udalostí dávajú do zátvorky. Keď sa hovorí o počte zástupu (napríklad pri zázračnom nasýtení), ženy a deti nie sú započítané. Napriek tejto zvyklosti, nám Lukáš zanechal informáciu o ženách, ktoré sprevádzali Ježiša. Do kruhu Ježišových učeníkov nepatrili iba muži, ale i ženy. To bolo na vtedajšie pomery čosi neslýchané.

Matúš zachytáva spor medzi Máriou a Martou. Marta je pobúrená. Mária neplní tradičnú rolu poslujúcej ženy, sadla si medzi mužov k nohám učiteľa. Vybrala si postavenie tej, ktorá sa učí. Slovnou formulou *sedieť pri nohách* sa v dobovej reči vyjadroval vzťah učenika a Rabína. Podobne sa hovorí i o Pavlovi: „*sedel pri nohách Gamaliela*“. Postavenie učenika bolo vyhradené mužom, ženám bolo zakázané. Marta usiluje o nápravu poriadku, apeluje na Ježiša, Ježiš však Máriinu voľbu, na všeobecné prekvapenie, schvaľuje.

Učeníci sú šokovaní, keď svojho majstra pristihnú osamote pri osobnom rozhovore so samaritánskou ženou. Ježiš svojím bytím ruší svet patriarchálnych vzťahov. Ženu zrovnoprávňuje. Jeho nové pochopenie človeka vyplýva z novej perspektívy. Na človeka pozerá pod zorným uhlom večnosti. Individualizuje ho, vidí v ňom večné Božie dieťa. Každý je pred ním v prvom rade sám za seba; nie ako predstaviteľ skupinovej identity, národnej, sociálnej, náboženskej či sexuálnej, ale ako večné, Bohom milované, vykúpené Ja: „Už sa viac neženia ani nevydávajú. Už ani umrieť nemôžu, lebo sú ako anjeli a sú Božími synmi, pretože sú synmi vzkriesenia“ (Ev. Luk. 20: 36).

Po zmŕtvychvstaní si Ježiš za prvých svedkov vzkriesenia zvolil ženy. Urobil tak napriek tomu (či práve preto), že svedectvo ženy bolo v hebrejskej spoločnosti nedôveryhodné; ženy pre údajnú nespoľahlivosť nemali právo svedčiť na súde. A predsa Ježiš Márii povie: „Chod' k mojim bratom a povedz im: Vystupujem hore k svojmu Otcovi a k vášmu Otcovi, k svojmu Bohu a k vášmu Bohu“ (Ev. Jána 20: 18).

Peter na Letnice

Skôr než sa ponoríme do Pavlových textov o ženách, pozrime sa krátko na udalosť založenia cirkvi. Udalosť založenia totiž cirkvi vtlačila základné prvky jej identity. Hneď v úvode svojej kázne Peter cituje proroka Joela: „V posledných dňoch, hovorí Boh, vylejem svojho Ducha na každé telo. Vaši synovia a vaše dcéry budú prorokovať, vaši mladíci budú mať videnia, vašim starcom sa budú snívať sny. V tých dňoch vylejem svojho Ducha aj na svojich služobníkov a služobnice a budú prorokovať.“ Pavel akt prorokovania opisuje takto: „Ten, kto prorokuje, hovorí k ľuďom na vzdelanie, napomínanie a na potešenie. Kto prorokuje, buduje cirkev“ (1 Kor 14: 3 – 4). „V cirkvi chcem radšej prehovoriť päť zrozumiteľných slov, aby som iných poučil...“ (1 Kor 14: 19) Prorokovať znamená prehovárať v cirkvi slovami, ktoré vzdelávajú, napomínajú, či

potešujú, a tým cirkev budujú. V udalosti založenia cirkvi sú k tejto úlohe Duchom Božím povolávaní rovnako muži i ženy. O prorokovaní žien spolu s mužmi na bohoslužbe sa Pavel zmieňuje v 1. liste Korint'anom v 11. kapitole 4. a 5. verši. V knihe Skutkov sa dočítame, že Pavol pobýval v dome kazateľa evanjelia Filipa, jedného zo štyroch diakonov, tu stretol jeho štyri dcéry, ktoré prorokovali (Skutky 21: 8 – 9).

Pavlove spolupracovníčky

Vo svetle Petrovej kázne nás neprekvapí, že medzi Pavlovými spolupracovníkmi sa v nemalej miere nachádzali i spolupracovníčky. V závere listu Rimanom Pavol pozdravuje svojich spolupracovníkov (Rim 16: 1 – 16). Uvádza dlhý zoznam mien. Spomedzi 27 mien 9 patrí ženám. *Historici nepoznajú podobný antický zoznam pozdravov, ktorý by dával ženám takéto prominentné postavenie*, poznamenáva k tomuto zoznamu evanjelikálny teológ C. S. Cowles. ⁽⁴⁾ Takmer ku každému ženskému menu Pavel pripojil krátku charakteristiku, z ktorej vidno, že pozdravuje spolupracovníčky na diele evanjelia. Je pozoruhodné že prvé miesto v zozname patrí žene Fébe. Fébe, podobne ako kazateľovi Filipovi, patrila v cirkevnom zbore funkcia diakonky. Z toho, ako ju Pavel charakterizuje a odporúča, je zrejmé, že v cirkevnom zbore v Kenchrách zastávala dôležité postavenie. Všimnime si bližšie dve z pozdravovaných žien. Hneď druhá v zozname sa uvádza Priscila. Priscila spolu s manželom Akvilom viedli vo svojom dome jeden z cirkevných zborov. Priscilu a Akvilu spomína i Lukáš v knihe Skutkov. Priscila je vždy uvádzaná ako prvá. Predstavovala zrejme výraznejšiu postavu manželského páru. Priscila nepochybne v cirkvi vyučovala. Lukáš v Skutkoch uvádza krátku epizódu z Korintu (Skutky 18: 24 – 26). Priscila a Akvila sa ujímajú Apolla, aby ho vyučovali a doplnili to, čo mu z učenia evanjelia chýbalo. Apollo patril medzi významných učiteľov prvej cirkvi. V úvode listu Korint'anom ho Pavel spomína v trojici: Kéfas, Apollo a Pavel. Je pozoruhodné, že istý čas bola Apollovou učiteľkou evanjelia práve Priscila. Ako štvrtú zo svojich spolupracovníčok Pavel zmieňuje Júniu. „Pozdravte Andronika a Júniu, mojich krajanov a spoluväzňov, ktorí sú významní medzi apoštolmi, a už predo mnou uverili v Krista“ (verš 7). Ide zrejme opäť o manželský pár. Niektoré preklady tu nesprávne uvádzajú mužský tvar mena - Június. Najstaršie rukopisy však uvádzajú ženské meno Júnia. V neskorších prepisoch bol tvar mena zmenený na mužský. Skutočnosť, že ide o ženu, potvrdzuje i významný cirkevný otec zo 4. storočia Ján

Chryzostom: „Byť apoštolom je, pravdaže, veľká vec“, píše: „Aká veľká musela byť zbožnosť tej ženy (Júnie), že bola hodná označenia apoštol.“ Do okruhu apoštolov boli teda zahrnuté i ženy, tie, čo počas Ježišovho života chodili s Pánom.

V liste Filipanom sa Pavol zmieňuje o ďalších spolupracovníčkach, Evódii a Syntyche. „Prosím ťa, ty ozajstný Syzygos (čo znamená spolupracovník) ujmí sa ich, veď ony sa so mnou borili za evanjelium aj s Klementom a ostatnými mojimi spolupracovníkmi.“ Ako by mohli všetky tieto ženy byť spolupracovníčkami na hlásaní evanjelia, ak by im nebola zverená právomoc kázať evanjelium?

Jedno v Kristovi

List Galat'anom je pravdepodobne prvým listom, ktorý Pavol napísal. Vyjadril v ňom základné tézy, o ktoré sa opieralo jeho hlásanie spásy v Kristovi. Práve tu vyslovil tézu, o ktorú sa právom opierali prebudeneckí kresťania pri svojom zápase o zrušenie otroctva i o zrovnoprávnenie žien.

„Lebo vierou ste všetci Božími synmi v Kristovi Ježišovi. Veď všetci, čo ste boli pokrstení v Krista, Krista ste si obliekli. Nie je ani Žid ani Grék, nie je otrok ani slobodný, nie je muž a žena, lebo všetci ste jedno v Kristu Ježišovi.“ (Gal. 3: 26 – 28)

Svet rozdelený nadrženosťou jednej rasy nad druhou, sociálnou nadrženosťou otrokárov nad otrokov, rodovou nadrženosťou mužov nad ženy, je v Kristovi napokon zjednotený. Evanjelikálny teológ, odborník na Pavla, F. F. Bruce, práve túto pasáž, spolu s inými jej podobnými považuje za principiálnu. V jej svetle treba rozumieť všetkému, čo sa na iných miestach hovorí o ženskej podriadenosti: „Tam, kde sú rozdielne názory na interpretáciu pavlovských pasáží, vo všeobecnosti platí, že tá interpretácia, ktorá sa vinie okolo línie slobody, je omnoho pravdepodobnejšia, než tá, čo páchne zviazanosťou a zákonníctvom.“⁽⁵⁾

Zástancovia hierarchického pohľadu, sa snažia zľahčiť závažnosť tohto výroku. Zdôrazňujú, že Pavol na iných miestach ženám prikazoval byť ticho, alebo im zakazoval učiť. Jedná sa tu vraj iba o jednotu v spásy, a tá v ničom nemení hierarchické usporiadanie Božieho stvoriteľského poriadku. Jednota spásy patrí do eschatológie – budúcich vecí. Pavlov výrok teda nemá nič spoločné

s dejinnou prítomnosťou. Hoci Pavel vyhlásil rovnosť muža a ženy v princípe, zachovával patriarchálnu hierarchiu v praxi.

Text nám však neumožňuje posunúť váhu výroku do budúceho času. Je dôrazne vyslovený v prítomnosti: „Vierou ste všetci Božími synmi v Kristovi Ježišovi. *Nie je muž a žena, lebo všetci ste jedno v Kristu Ježišovi.*“ Nie budete – ste! Nie nebude – nie je!

Už nie je!

Čo to znamená? Večný život v Kristovi, ktorý začína už tu a teraz: „Ten, kto počuje môj hlas a verí tomu, ktorý ma poslal,“ učil Ježiš, „má večný život, nepríde na súd, ale prešiel zo smrti do života.“ Podľa Krista večný život nie je niečo, čo patrí až do eschatológie a teda nepatrí do tohto času. Byť v Kristovi znamená *má večný život* v prítomnosti, *prešiel zo smrti do života* v minulosti. Vidieť človeka – Žida, Gréka, otroka, slobodného, muža či ženu v Kristovi, znamená vidieť človeka v jeho večnej podstate. Vo svetle večnej identity človeka v Kristovi dočasné pozemské identity - rod, rasa, sociálny stav či sex - predstavujú vedľajšie relatívne atribúty: Sexualita nie je večná, ani božská. Boh nie je muž ani žena. Boh nie je Jin a Jang ako v indickej filozofii. Ak by sme takto absolutizovali pohlavie, dopustili by sme sa herézy.

Večný život v Kristovi búra múry nepriateľstva a prináša novú kvalitu rovnosti všetkých ľudí. Pavel o tom pozoruhodne odvážnymi slovami hovorí v liste Efezanom: „Lebo on je náš pokoj, keď oboch spojil v jedno a svojím telom zbúral priehradný múr, nepriateľstvo, keď zbavil platnosti zákon prikázaní s jeho nariadeniami, aby v sebe z dvoch stvoril jedného nového človeka, nastoľujúc pokoj. V jednom tele zmieril oboch s Bohom skrze kríž, keď na ňom usmrtil nepriateľstvo. A keď prišiel, ako evanjelium zvestoval pokoj ďalekým i pokoj blízkym. Lebo skrze neho máme v jednom duchu prístup k Otcovi“ (List Efezanom 2: 14 – 17). Pavol popisuje svet rozdelený múrmi nepriateľstva. Tie múry sú podľa neho vystavané z tehličiek zákona - z jeho prikázaní a nariadení. Keď napísal, že Kristus zbúral múry a na kríži usmrtil ono nepriateľstvo, azda mal na mysli Matúšovu poznámku, podľa ktorej sa počas Ježišovho ukrižovania roztrhla chrámová opona. Jeruzalemský chrám bol výrečným symbolom nespravodlivého rozdelenia ľudí. Po širokom schodisku človek najprv vstúpil na nádvorie pohanov. Sem mali prístup i pohania. Na konci nádvoría bol múr, v ňom brána a na nej nápis, ktorý pod hrozbou trestu smrti zakazoval pohanom vstúpiť ďalej. Za múrom sa nachádzalo nádvorie žien. Tam smeli vstúpiť ženy –

Židovky. Potom ďalší múr a brána, cez ktorú ženy už prejsť nesmeli, za bránou nádvorie mužov - laikov. Z nádvoría mužov smeli do stredu chrámu vstúpiť iba kňazi, do svätyne svätých iba Veľkňaz, a to iba raz do roka, vo vyhradený čas. Takto boli z tehličiek zákona vystavané múry nepriateľstva, rozdeľujúce ľudí do nerovnoprávných skupín. Tie múry boli Kristovým krížom zbúrané - nespravodlivé rozdelenie zrušené. Toto je plný význam Pavlových slov. Ak by sme sa ho vzdali, vzdali by sme sa sociálneho rozmeru evanjelia. Evanjelium by sme zúžili na súkromnú záležitosť spasenej duše, ktorá nemá žiadne uplatnenie v histórii.

Dary ducha a telo Kristovo

Ak si kladieme otázku postavenia ženy v Cirkvi, nemôžeme obísť základné Pavlove texty o Cirkvi. Najprv v Liste Rimanom v 12. kapitole vo veršoch 1 – 8, potom v 1. Liste Korint'anom v 12. kapitole vo veršoch 4 – 31, a napokon v Liste Efezanom v 4. kapitole vo veršoch 7 – 16 Pavol opisuje Cirkev ako Telo Kristovo. „Veď my všetci sme boli pokrstení jedným Duchom v jedno telo, či Židia alebo Gréci, či otroci alebo slobodní; a všetci sme boli napojení jedným Duchom.“ Všimnime si, že Pavel tu takmer opakuje výrok z listu Galaťanom (hoci dvojica muž a žena je vynechaná) „Každému je daný prejav Ducha na spoločný úžitok“ to je hlavný princíp Tela Kristovho. Potom Pavol menuje rôzne dary. „To všetko spôsobuje jeden a ten istý Duch, ktorý každému udeľuje dar, ako sám chce,“ uzatvára.

Obraz Cirkvi ako Tela Kristovho pred nás nevyhnutne stavia otázky: Sú dary Ducha udeľované všetkým veriacim bez rozdielu rasy, národnosti, sociálneho postavenia či pohlavia? Sú azda ženám udeľované iba niektoré dary, povedzme; dar dávania, alebo dar služby? Dar slova múdrosti, dar slova poznania, dar vyučovania, dar evanjelizácie, či dar spravovania, Boh ženám neudeľuje? Ak je to Boh, a nie cirkevné grémium, kto udeľuje každému dar, ako sám chce, aké právo majú predstavení cirkvi upierať obdarovanej žene možnosť slúžiť svojím darom v Tele Kristovom? Nie je azda základnou úlohou cirkevného predstavenstva, aby dary mužov i žien vyhľadávali, rozoznávali a verejne potvrdili?

Chápeme, že vo väčšinovo katolíckom prostredí Slovenska patriarchálne nadržanie mužského kléru nad ženy akosi kultúrne patrí ku kresťanstvu. Nemali by sme sa však vzdávať veľkých teologických a duchovných výdobytkov

reformácie. A k nim jednoznačne patrí i princíp všeobecného kňazstva odvodený od Pavlovej vízie Cirkvi ako Tela Kristovho ako i od slov Petrovho listu: „Aj vy sa dajte zabudovať ako živé kamene do duchovného domu, aby ste sa stali svätým kňazstvom, ktoré bude prinášať duchovné obety, príjemné Bohu skrze Ježiša Krista“ (1. Pet. 2: 5). Označenie kňazstvo tu patrí všetkým veriacim – mužom i ženám.

O manželstve

Dôležitú časť Pavlovho učenia o mužovi a žene tvoria jeho poučenia o manželstve. Prvý text o manželstve nájdeme v 1. liste Korint'anom:

Nech má každý svoju ženu a každá svojho muža. Muž nech plní voči žene svoje povinnosti a podobne aj žena voči svojmu mužovi. Žena nie je pánom svojho tela, ale jej muž; podobne ani muž nie je pánom svojho tela, ale jeho žena (1. Kor 7: 2 – 4) .

Fascinujúce na týchto krátkych poznámkach je, že navzdory patriarchálnemu svetu židovskej i gréckej kultúry je tu vzťah muža a ženy opísaný ako rovnoprávny: Muž *má* svoju ženu, rovnako ako žena *má* svojho muža. Muž *má svoje povinnosti* voči žene, rovnako ako žena *má svoje povinnosti* voči svojmu mužovi. Muž je *pánom* ženinho tela, rovnako ako žena je *pánom* mužovho tela. Muž a žena sú podľa Pavla rovnocenní partneri vo vzťahu oddanej vzájomnosti. „*Toto prekvapujúce vyjadrenie sexuálnej rovnosti a oddanosti,*“ píše evanjelikálny teológ Don Williams, „*predpokladá a obhajuje absolútnu rovnosť pohlaví práve na mieste ich najintímnejšieho stretnutia.*“⁽⁶⁾

Druhý text nájdeme v Pavlovom liste Efezanom. Objavuje sa tu hierarchický jazyk; o mužovi sa hovorí ako *hlave* a o žene ako o tej, čo sa má *podriaďovať*.

Navzájom sa podriaďujete jedni druhým v bázni pred Kristom. Ženy svojim mužom ako Pánovi, pretože muž je hlavou ženy, ako je aj Kristus Spasiteľ tela, hlavou Cirkvi. Ako je Cirkev podriadená Kristovi, tak vo všetkom aj ženy mužom. Muži milujte svoje ženy tak, ako Kristus miloval Cirkev a vydal za ňu samého seba, aby ju posvätil, očistil kúpeľom vody a slovom: aby si pripravil Cirkev slávnou, na ktorej niet poškvrný ani vrásky, ani nič podobné, aby bola svätá bez poškvrný. Tak aj muži majú milovať svoje ženy ako vlastné telá (Ef 5: 21 – 28).

Hlava

Tu sú Pavlove poznámky k manželstvu inšpirované obrazom jednoty muža a ženy z knihy Genezis. K pôvodnému príbehu Pavel pridáva prvok *hlavy*. Prečo? Pavlovou ústrednou témou je tu jednota – tí dvaja budú jedno telo. Jeho kultúra (tak židovská ako helénska) nemá po ruke iný ako hierarchický obraz jednoty. Dokonca i vtedy, keď hovorí o jednote vo vnútri Svätej Trojice, Pavol používa hierarchický jazyk - „Hlavou Kristovou je Boh.“ Keď však o tejto jednote hovorí Ježiš, nepoužíva hierarchický jazyk: „Aby boli jedno, ako si ty vo mne a ja v tebe, aby aj oni v nás boli jedno.“ Pavel teda vychádza zo samozrejmosti dobovej patriarchálnej kultúry a z jej obrazov jednoty. Nerovnosť muža a ženy však ruší vnútorne – duchovným princípom vyrovnania.

Podriadenie

Pavol žene v hierarchickom obraze pripisuje úlohu *podriaďovať sa*. Svoju výzvu však začína takto: „Navzájom sa podriaďujte v bázni pred Kristom. Vždy keď Pavel hovorí o jednote, hovorí o vzájomnej podriadenosti. Ak by slovo podriadený mal označovať postavenie toho, kto poslúcha príkazy druhého, dostali by sme sa k absurdite. Viete si predstaviť spoločenstvo, v ktorom každý každého poslúcha a každý sa každému podriaďuje? Pavol v gréckom texte používa slovo *hupotassomai*, a to naznačuje dobrovoľnú oddanosť. „*Dajte jeden druhému samých seba k dispozícii.*“ Oproti pýche sebaapresadzovania – ktorá je prvým prameňom hriechu, *hupotassomai* predstavuje cnosť pokory, v ktorej sa obnovuje prvotná slobodná medziľudská vzájomnosť.

Pavel v liste Galaťanom vyhlásil, že v Kristovi sú si muž a žena rovní. Nevyzýva však k zrušeniu nespravodlivého kultúrneho stereotypu. Nenabáda ženy k organizovaniu odboja, ktorým by muža zosadili z pozície hlavy. Patriarchálnu nadržanosť prijíma ako dobovú samozrejmosť. Robí z nej metaforu vzťahu Krista a Cirkvi. Vzťah nerovnosti ruší zvnútra - cez Krista. Vo svojom texte Pavel síce mužovi ponechá tradičnú pozíciu hlavy, vyzve ho však k tomu, aby vo vzťahu k žene nasledoval Kristovu cestu. Aká bola Kristova cesta? To nám Pavol výstižne opísal v Liste Filipanom: „Tak zmýšľajte medzi sebou ako Kristus. On, hoci mal Božiu podobu, zriekol sa tej hodnosti, vzal na seba podobu otroka, zjavil sa ako človek, ponížil sa, a stal sa poslušný až na smrť, smrť na kríži“ (Fil 2: 5 – 8). Toto mal Pavel na mysli, keď v texte o manželstve napísal: „vydal za ňu sám seba“. Nasledovať Krista vo vzťahu k žene pre muža znamená zostupovať z pozície „hlavy“, z najvyššieho miesta na najnižšie,

z nadriadeného k podriadenému, z „pána“ k „otrokovi“. Motívom tohto zostupu má byť láska. Ak muž nasleduje Krista, z pozície nadradenosti zostúpi dolu, z prvého na posledné miesto, aby ženu vyvýšil do rovnosti, ktorá jej v Bohu patrí. Tá cesta nemôže byť zavŕšená, kým nezruší i akýkoľvek vonkajší prvok nerovnosti.

Podobne Pavel pristupuje i k postaveniu otrokov. Nevyzýva k sociálnej revolúcii, ruší nespravodlivý vzťah z vnútra: „Otroci, z úprimného srdca poslúchajte svojich pozemských pánov ako Krista. Vy páni zaobchádzajte s nimi tak isto. Prestaňte sa im vyhrážať, veď viete, že ich aj váš Pán je v nebesiach a ten nikoho neuprednostňuje (Ef 6: 5, 9). „Veď v Pánovi povolaný otrok má slobodu. Podobne: Kto bol povolaný ako slobodný, je Kristov otrok“ (1. Kor. 7: 22).

Pre pochopenie Pavla je dôležité všimnúť si toto: Iniciatíva je na mužovi, ktorý má v spoločenskom systéme privilegované postavenie nad ženou. Iniciatíva je na otrokárovi, ktorý má privilegované postavenie nad otrokom. Spravodlivosti sa vždy dožadujú vylúčení oproti privilegovaným. Privilegovaní spravodlivosť nepotrebujú. Byť vedený Kristovou láskou znamená vzdať sa vlastnej výhody a druhého obdarovať spravodlivým vyrovnaním. Muž má nasledovať Krista – z prvého miesta zostúpiť na posledné, a vyzdvihnúť ženu do spravodlivého rovnocenného statusu, ktorý jej nespravodlivá patriarchálna kultúra upiera. Otrokárom má vyzdvihnúť otroka do spravodlivého statusu, ktorý mu nespravodlivá otrokárska spoločnosť upiera. To je cesta ducha. Považujem za zlyhanie historického kresťanstva, že ani kresťanskí muži ani kresťanskí otrokári, až na malé výnimky, túto výzvu nenaplnili. Otroci aj ženy o svoje zrovnoprávnenie museli bojovať. Tí kresťania, čo sa postavili za oslobodenie otrokov, sa z rovnakých biblických dôvodov postavili i za zrovnoprávnenie žien. Naopak tí, ktorí otrokárstvo obhajovali na základe Biblie, používali tie isté argumenty, aké používajú na obhájenie hierarchického princípu podriadenosti žien. V roku 1851 teológ presbyterskej cirkvi Robert Lewis Dabney popísal stratégiu boja so zástancami zrušenia otroctva takto: „Naša stratégia je toto: neprestajne pretláčať biblické argumenty, a pritlačiť nimi zástancov zrušenia otroctva k múru, prinútiť ich, aby priznali svoju antikresťanskú pozíciu.“ (7/a) Biblické argumenty v prospech otrokárstva možno zhrnúť v troch bodoch: 1. Otrokárstvo je akceptovaná inštitúcia rovnako v Starom i v Novom Zákone. 2. Ani proroci, ani Ježiš ani apoštolovia nevyslovili jediné slovo, ktorým by túto inštitúciu odsúdili. Naopak otrokom prikazujú poslúchať svojich pánov. 3.

Otrokárstvo je spoločenská inštitúcia zriadená Bohom ako súčasť hierarchie stvoriteľského poriadku. (7/b)

Šéfredaktor známeho evanjelického vydavateľstva Zondervan Corporation, Stanley N. Gundry napísal: *Jedného dňa sa budú kresťania hanbiť za to, že v mene Biblie obhajovali patriarchálny hierarchizmus, tak ako sa dnes hanbia za to, že v 19. storočí v mene Biblie obhajovali otroctvo.* (8)

Pavlovo „nie!“

U Pavla nájdeme dve state zakazujúce žene hovoriť a učiť. Ak by sme im prisúdili všeobecnú platnosť, protirečili by tomu, čo Pavel napísal na iných miestach. Všimnime si najprv toto: Ani tí najkonzervatívnejší zástancovia doslovnej aplikácie textu tieto Pavlove texty v praxi nedodržiavajú.

1. *Ženy nech v cirkevnom zbore mlčia. Nedovoľuje sa im hovoriť, ale nech sú podriadené, ako to hovorí aj zákon.* Ak by sa tieto slová mali dodržať v praxi, znamenalo by to, že žena na stretnutiach cirkevného zboru nesmie vôbec prehovoriť. Nemohla by sa nahlas modliť, nemohla by mať ani krátky príhovor k deťom. Také spoločenstvo nepoznám.

2. *Žena bude spasená tým, že rodí deti.* Ako doslovne aplikovať tento výrok? Ešte som nepočul kázeň, v ktorej by sa ženám zvestovalo: „Drahé ženy, vaša spása nie je darom milosti v Kristovi, vy na rozdiel od nás budete spasené tým, že rodíte deti. Čo by taký kazateľ povedal neplodným či nevydatým, kde by pre ne hľadal nádej? Ako vidno, ani radikálni zástancovia doslovného znenia nedokážu splniť všetko, čo text žiada. Nevyhnú sa ťažkým otázkam, ani pokusom o interpretáciu zmyslu týchto striktných výrokov.

Chaos v Korinte

Ženy nech v cirkevnom zbore mlčia. Nedovoľuje sa im hovoriť, ale nech sú podriadené, ako to hovorí aj zákon. Ak sa však chcú niečo naučiť, nech sa opýtajú doma svojich mužov, lebo je neslušné, aby žena v cirkevnom zbore hovorila (1 Kor 14: 34 – 35).

V tomto prípade nachádzame protirečenie priamo v texte listu. V 11. kapitole Pavel hovorí ženám, ktoré sa modlia a prorokujú – aby tak robili so zahalenou hlavou. V 14. kapitole Pavol zmení mienku a vydá nariadenie, aby mlčali?

Problém má možno celkom jednoduchý dôvod. Evanjelikálny teológ Gordon Fee zastáva názor, že tu ide o *margináliu*. Marginália je poznámka, ktorú pôvodne pisár opisujúci text vpísal na okraj textu. Pri neskorších opisoch sa poznámka dostala do textu a šírila sa ďalej ako súčasť textu. V ranných gréckych rukopisoch 1. Listu Korint'anom sa text veršov 34 – 35 nachádza až na konci kapitoly. Do textu sa zrejme dostal dodatočne, preto sa v rôznych rukopisoch nachádza na rôznych miestach.

Náhly zákaz hovorenia môže mať i vysvetlenie, ktoré text listu neproblematizuje. Vyplýva zo špecifickej situácie korintského zboru. Veľká časť listu pozostáva z odpovedí na otázky, ktoré boli Pavlovi zaslané. Odpovede poznáme, no nepoznáme otázky. Z listu je zrejmé, že korintský zbor je dynamický, charizmatický; extatickým prejavom sa tu dáva prednosť pred liturgickým poriadkom. To, čo sa deje na bohoslužbách, vyvoláva pohoršenie u nezasvätených návštevníkov. „Nebudte na pohoršenie Židom ani Grékom, ani Božej cirkvi, ako sa aj ja usilujem páčiť všetkým vo všetkom, a nehľadám, čo osoží mne, ale čo osoží mnohým, aby boli spasení“ (10: 32 – 33). O bohoslužbách Večere Pánovej Pavel píše: „Nechválím vás, že sa schádzate nie na ošoh, ale na škodu. (...) Keď si pri jedení každý predloží svoju večeru, potom jeden hladuje a druhý sa opíja.“ Viete si predstaviť bohoslužbu, pri ktorej sa niekto opíja? Pavol ich upozorňuje i na zvláštne detaily: „Ak by sa inému dostalo zjavenia, prvý nech sa odmlčí. Po jednom môžete všetci prorokovať...“ (14: 30 – 31) Nie je to zvláštne? Toto im treba povedať? Viete si predstaviť situáciu, keď na bohoslužbe ľudia, čo sa domnievajú, že majú vnuknutie Ducha, hovoria jeden cez druhého? Ako niečo také vníma nezasvätený návštevník? „Keby sa teda celá cirkev zišla na tom istom mieste a všetci by hovorili jazykmi a prišli by tam jednoduchí ľudia, či neveriaci, nepovedali by, že šaliete?“ O toto Pavlovi ide: Spôsob, ako sa v Korinte deje bohoslužba, je divoký a plný chaosu. Pavol sa oprávnene obáva, že pre túto neviazanosť cirkev v Korinte stráca dôveryhodnosť i schopnosť osloviť pohanov či Židov. Miesto toho, aby šírila evanjelium, vzbudzuje verejné pohoršenie.

V Korinte v tom čase prekvitali rôzne exotické kultúry. Mal tam sídlo kult bohyne Afrodity, slúžilo v ňom okolo 1000 kňažiek - prostitútok. Veľmi populárny bol kult zasvätený Bakchusovi. Bol to boh vína, boh tanca, a bláznivosti. ⁽⁹⁾ Kult najviac priťahoval ženy. Poskytoval im totiž možnosť uvoľniť sa zo zovretia spoločenských konvencií, ktorými boli zviazané. Zachovalo sa mnoho dobových textov opisujúcich, ako ženy uvoľnené vínom upadali do náboženskej extázy,

strhávali si šaty, smiali sa a hovorili nezrozumiteľným jazykom. Stúpenci Bakchusovho kultu verili, že iba keď stratia kontrolu mysle, duša sa uvoľní z tela a vstúpi do komunikácie s božstvom. ⁽¹⁰⁾ Je pravdepodobné, že mnohí z veriacich v Korinte pred obrátením prešli takouto náboženskou skúsenosťou. Azda preto boli ich prejavy zbožnosti také divoké a chaotické.

Byť ticho

Tu treba hľadať zmysel Pavlovej poznámky o mlčaní žien na bohoslužbe. Na biblických hodinách v stredu som urobil malý experiment, pokúsil som sa o dialogický výklad textu: „Pokojne ma prerušte“, povzbudzoval som účastníkov, „a na čokoľvek sa spýtajte“. Naše stretnutia sa zmenili na chaos. Bolo tam zopár žien a jeden muž, ktorí sa ustavične na čosi pýtali, takže som nedokázal povedať ani súvislú vetu; hrozilo, že ostatní stratia o také stretnutia záujem. Nedalo sa inak, musel som dovoliť k otázkam zrušiť. Diskusiu sme viedli až potom, v malých skupinách. Kto chce porozumieť, musí najprv ticho a sústredene počúvať, až potom môže klásť zmysluplné otázky.

V Korinte zrejme bola výrazná skupina uvoľnených žien, ktoré hovoriacemu prorokovi, či zvestovateľovi evanjelia ustavične skákali do reči: „Nech sú tie ženy počas bohoslužby ticho, ich rozprávanie je neslušné, ruší sústredenosť na bohoslužbu. Ak majú otázky, nech sa ich spýtajú potom.“ Význam Pavlovej poznámky je namierený na tento špecifický problém. Patrí do rovnakej skupiny s ostatnými odporúčaniami, ktoré mali divokej iracionálnej bohoslužbe vtlačiť inteligentný poriadok, tak aby evanjelium mohlo oslovovať hľadajúcich.

Závoj

Do rovnakej skupiny patrí i Pavlova poznámka o zahalovaní žien. Tu pokiaľ viem, okrem Kresťanských zborov dnes už nik nedodríava doslovnú aplikáciu textu. Ku každej kultúre patria isté symboly úctivosti. Ak sa tie symboly narušia, bohoslužba, ktorá potrebuje dôstojný priestor posvätnosti, sa tiež naruší. Symbolom úctivosti u muža bola v tom čase odhalená hlava, symbolom úctivosti u žien zase hlava zahalená závojom. Pavol najprv odkazom na rabínsku tradíciu zdôvodní zmysel týchto symbolov: „Muž si však nemá zahaliť hlavu, pretože je Božím obrazom a Božou slávou, kým žena je slávou muža. Ved' nie je muž zo ženy, ale žena z muža. Lebo ani muž nebol stvorený pre ženu, ale žena pre muža.“ Potom aby nevzniklo nedorozumenie, rabínsku tradíciu Pavel uvedie na pravú mieru odkazom ku Kristovi: „Ibaže v Pánovi nieto ani ženy bez muža, ani

muža bez ženy. Lebo ako je žena z muža, tak je muž cez ženu a všetko je z Boha.“

Zdôvodnenie symbolov úctivosti sa točí okolo tajomstva Božieho obrazu v človeku. Symbolom mužovej úctivosti je odhalená hlava. Prečo? „Lebo je Božím obrazom a Božou slávou“. Sláva Adama sa zakladá práve v tom, že v sebe nesie obraz Boha. Božie meno „Ja Som“ sa zrkadlí v Adamovom vedomí „Ja som“. Boh oproti svojmu večnému „Ja“ stavia stvorené „ty“ Adama. Stvoril ho ako pozorovateľa sveta, ktorému sa zjavuje Božia sláva. Modliť sa znamená odkryť Bohu intimitu svojho existenciálneho „ja“. Azda preto najkratšou modlitbou prorokov bolo: „Tu som, Pane“. „Bože, ty ma skúmaš a poznáš (...) o všetkých mojich cestách vieš“ modlí sa Dávid. (Žalm 139: 1 – 3) Jeho vnútro je v modlitbe otvorené Božiemu prameňu, z ktorého vzniká celé jeho bytie. Božia sláva sa v človeku zjavuje v komunikácii odkrytého ľudského „ja“ s nekonečným Božím „Ty.“ Odhalená hlava muža je symbolom tohto odkrytia.

A nielen to, Trojjediný Boh je sám v sebe vzťahom večného Ja a Ty spojeného v jedno Duchom milovania: Ježiš sa modlí: „Slávu, ktorú si mi dal, dal som ja im, aby boli tak jedno, ako sme my jedno – ja v nich a ty vo mne, aby boli dokonale jedno, aby svet poznal, že si ma ty poslal a zamiloval si ich tak ako mňa“ (Ev. Ján 17: 22 – 23). Trojjediný Boh, ktorý je sám v sebe vzťahom lásky, prenáša obraz svojej podstaty do človeka – ktorý je tiež stvorený ako vzťah lásky. Ten obraz je v knihe Genezis vyjadrený rozdelením človeka na dve bytosti – muža a ženu. V tom vzťahu lásky sa v človeku zjavuje Božia sláva. Tak sa človek stáva obrazom Boha na zemi. Preto Pavel napíše: „Žena je slávou mužovou“. Až vo chvíli, keď pred mužovým Ja stojí Ty ženy, zjavuje sa v nich Božia sláva. Nikde inde iba v zrkadle toho druhého, človek nemôže poznať hodnotu a slávu svojho jestvovania. Preto Pavel Filipanom napíše: „v pokore pokladajte iných za vyšších od seba“ (Fil. 2: 3). Ty si moja sláva. Ty je viac ako ja, bez neho by ja samo seba nepoznalo; až v očiach druhého vidí svoju slávu. Tak i muž; až v očiach ženy vidí zrkadlenie vlastnej slávy. Tá sláva sa zjavuje v intímnej jednote vzájomného zväzku lásky. Symbolom toho zväzku bol v Pavlovej dobe závoj na hlave ženy.

Byť Židom Žid, Grékom Grék

Pavlovi záleží na tom, aby sa na verejných stretnutiach, kam prichádzali neveriaci židia i pohania, veci diali v súlade s kultúrnymi zvyklosťami, tak aby nepohoršovali Židov ani Grékov. Svoj postoj opísal takto: „Pre Židov som sa

stal akoby Židom, aby som získal Židov; pre tých, čo sú pod zákonom, bol som ako pod zákonom – i keď nie som pod zákonom: Pre tých, čo sú bez zákona, stal som sa ako bez zákona, aby som získal tých, čo sú bez zákona – aj keď pred Bohom nie som bez zákona, ale som pod Kristovým zákonom. Pre slabých som sa stal slabým, aby som získal slabých. Pre všetkých som sa stal všetkým, aby som zachránil aspoň niektorých“ (1 Kor. 9: 20 – 22).

Dnes je paradoxne práve trvanie na prežitých zvyklostiach kultúrne neprimerané a pohoršujúce. V čase, keď je ženám umožnený rovnaký spoločenský status: Nielen vyučuje, ale i riadi firmu, či štát, cirkev, ktorá si uchováva patriarchálnu nadržanosť mužov, pôsobí ako skanzen stredoveku.

Gnóza v Efeze

Žena nech prijíma poučenie v tichosti so všetkou podriadenosťou. Žene však nedovoľujem učiť, ani vládnuť nad mužom, ale nech si počína v tichosti. Adam bol totiž stvorený ako prvý, potom Eva. A nie Adam bol zvedený, ale žena sa dala zviest' a dopustila sa hriechu. Bude však spasená tým, že rodí deti, ak zotrývajú vo viere, láske, svätosti a zdržanlivosti (1 Tim. 2: 11 – 15).

K príkazu mlčania Pavel pridáva zákaz vyučovania. Je zvláštne, že takýto zákaz zasiela do cirkevného zboru, v ktorom pôsobí Priscila, učiteľka Apolla. V závere druhého listu Timoteovi Pavel Priscilu a Akvilu pozdravuje.

Na rozdiel od zboru v Korinte, kde Pavel rieši morálne problémy a problémy primeraných foriem zrozumiteľnej bohoslužby, v Efeze rieši vážne teologické otázky. Určití ľudia šíria nepravé učenie. Zaoberajú sa *bájkami a nekonečnými rodokmeňmi, ktoré vyvolávajú skôr hádky a neslúžia Božiemu poriadku spásy vo viere (1 Tim. 1: 3- 4)*. Ponúkajú učenie, ktoré Pavel pripisuje démonickéj inšpirácii, *zabraňujú vstupovať do manželstva, prikazujú zdržiavať sa pokrmov... (1 Tim. 4: 1 – 3)* Hlásajú, že zmŕtvychvstanie už bolo (2. Tim 2: 18). *Niektorí spomedzi nich totiž vnikajú do domov a podmaňujú si ľahké ženy, obťažované hriechmi a zmietané rozličnými žiadosťami, ktoré sa stále učia a nikdy nemôžu spoznať pravdu (2 Tim. 3: 6 – 7).*

Ireneus učeník Polykarpa, ktorý bol zas učeníkom apoštola Jána, opísal príbeh, v ktorom Ján opustil kúpele v Efeze, lebo v nich bol gnostický učiteľ Kerintos – nepriateľ pravdy. ^(11.) „Bájk“, na ktoré Pavel v listoch Timotejovi odkazuje, pochádzali z gnózy. V Efeze bol vplyv gnózy veľmi rozšírený, prenikal medzi

kresťanov, a miešal evanjelium s nesúrodými prvkami orientálnych mýtov. V roku 1945 bola v Egyptskej púšti pri Nag Hamadí objavená knižnica a v nej 50 gnostických textov nekanonických evanjelií i iných spisov z obdobia prvého storočia nášho letopočtu. Medzi nimi sa našlo i Evanjelium Evy, a Realita vládcov. ⁽¹²⁾ V tých spisoch nájdeme gnostickú verziu príbehu Adama a Evy. Eva je v nich oslavovaná práve preto, že siahla po ovocí zo stromu poznania. Súdobá rabínska tradícia obviňovala Evu za to, že spôsobila pád. Podriadenosť ženy bola preto, podľa nich, primeraným trestom. Gnostici, naopak, opisovali ženu ako zdroj duchovného prebudenia. Eva je tá, čo bola stvorená prvá, preto má vyššie postavenie: „Keď ju, Evu, Adam uvidel, povedal: Ty si tá, čo mi dala život, budeš sa volať Matkou Života. Je to ona, kto je mojou Matkou. Je to ona, kto je mojím lekárom – Žena – Ona, ktorá dáva zrodenie.“ Božstvo je tu stotožnené so ženským princípom. Nemalo by nás prekvapiť, že spiritualita, povyšujúca ženu na božstvo, priťahovala ženy kultúrne vylúčené do inferiórnej pozície. Hypolitus Rímsky v 2. storočí odsudzuje tých, ktorí *povyšujú božskú ženu nad apoštolov a nad každý dar milosti, niektoré z nich si namýšľajú, že majú v sebe čosi, čo je nadradené i nad Krista.*“ ⁽¹³⁾

To je situácia, ktorej Pavel svojím listom čelí. Je veľmi pravdepodobné, že gnostický prepis Genezis bol jedným z mýtov propagovaných v Efeze, a že práve ženy boli zodpovedné za jeho šírenie. To dáva Pavlovej inštrukcii prekvapivo zrozumiteľnú priezračnosť: Ženám je doporučené štúdium: „Žena nech prijíma učenie v tichosti a podriadenosti (v tichom sústredení). Najprv sa predsa sama musí učiť, inak nemôže učiť iných. Treba si uvedomiť, že drvivá väčšina žien bola v tom čase negramotná, nemala prístup k vzdelaniu, nemohla si vytvoriť nástroje kritického myslenia, a tak bola nekriticky prístupná každému vplyvu klamného učenia. Nedovoľujem jej učiť (klamnú náuku, ktoré pripisujú žene vládu nad mužom). Oproti gnostickému mýtu božskej ženy Pavel stavia ako kontrast tradičnú rabínsku interpretáciu príbehu Adama a Evy. Oproti - *Eva bola stvorená prvá*, stavia, *Adam bol stvorený prvý*. Oproti – *jedenie zo stromu poznania viedlo k osvieteniu*, stavia, *Adam nebol zvedený, ale žena sa dala zviest' a dopustila sa hriechu*. Na vyváženie treba uviesť, že Pavel Adamove prvenstvo zdôrazňované rabínskou tradíciou koriguje Kristom: „V Pánovi nieto ani ženy bez muža, ani muža bez ženy. Lebo ako je žena z muža, tak je muž cez ženu a všetko je z Boha“ (1. Kor. 11: 11 – 12). Rovnako rabínsky dôraz na Evinu vinu koriguje Pavel v 5. kapitole listu Rimanom učením o Adamovi, cez ktorého prišiel hriech na svet.

Žena a spása

Najzáhadnejšia je záverečná veta odseku: „Bude však spasená tým, že rodí deti, ak zotrávajú vo viere, láske, svätosti a zdržanlivosti.“ Tu Pavel zrejme odkazuje na proroctvo z Genezis o hadovi a žene: „Nepriateľstvo ustanovujem medzi tebou a ženou, medzi твоjím potomstvom a jej potomstvom; ono ti rozmliaždi hlavu, ty mu zraníš päť“ (Gen 3: 15). Starí kresťanskí teológovia v týchto slovách videli odkaz na Máriu a Ježiša, ktorý sa z nej narodí. Takto, cez dar rodenia, je žena účastná na spáse. Evanjelium nám Ježiša Krista predstavuje ako muža zrodeného zo ženy – muža zrodeného bez muža. Ak veríme v panenské počatie, veríme, že Ježiš sa narodil zo ženy bez muža – žiadne mužské gény pri jeho počatí neboli prítomné. Jeho telo bolo celé vzaté zo ženy. Ako vidíme, Pavlovo empatické: „nielen žena z muža, ale i muž cez ženu“, má nielen biologický, ale i soteriologický základ. Cez panenské počatie Krista má žena účasť na dare spásy. Ireneus v druhom storočí napísal: *Uzol Evinej neposlušnosti bol rozviazaný poslušnosťou Márie. Čo panna Eva pevne zviazala nevierou, panna Mária uvoľnila skrze vieru.* (14)

Ženské hnutie a prebudenecké hnutie.

Nový trend, ktorý sa usiluje žene v cirkvi odňať i tú pozíciu, ktorú tradične v našom prostredí mala, pramení z obavy pred radikálnymi formami feminizmu. Je zjavné, že niektoré moderné myšlienkové prúdy prinášajú koncepty odporujúce pravde o ľudskej prirodzenosti. Názor, ktorý považuje mužský a ženský rod za číry kultúrny konštrukt, protirečí duchu Písma i biologickým faktom. Je však treba rozlišovať medzi hnutím za zrovnoprávnenie žien a extrémnymi formami feminizmu.

Je tiež potrebné korigovať rozšírený názor, že rovnoprávnosť žien a ich právo byť ordinované v cirkvi zastávajú iba liberálni teológovia. Evanjelikáli, ktorí Bibliu naozaj veria, zastávajú biblický hierarchizmus. Nikdy to tak nebolo a nie je to tak ani dnes. Medzi evanjelikálnymi teológmi je mnoho významných osobností zastávajúcich biblickú rovnoprávnosť muža a ženy. Uvediem iba niektorých: F. F. Bruce, Ortbergovci, Cornelius Plantinga, Walter Kaiser, Dallas Willard, Richard Mouw, Walter a Olive Liefeld, Tony Campolo, Gilbert Bilezikian, Stuart and Jill Briscoe, Stanley Gundry, John Stockhouse, Gordon D. Fee, Craig S. Keener, Howard Marshal, N. T. Wright.

Pre úplnosť je treba dodať, že viacerí evanjelikálni teológovia zastávajú pozíciu niekde v strede medzi egalitarizmom a hierarchizmom. Podporujú účasť žien na vyučovaní v cirkvi, no kladú jej určité obmedzenia. Asi najznámejším z nich je John Stott. Podobnú pozíciu zastáva aj bývalý predseda Cirkvi bratskej v Čechách Pavel Černý. Dôvody pre túto stredovú pozíciu predložil Michelle Lee – Barnewall v knihe *Neither Complementarian nor Egalitarian* (Ani komplementárny ani egalitárny).

Názor, že hnutie za zrovnoprávnenie žien vzniklo zo sekulárneho liberalizmu, a preto svojou podstatou odporuje evanjeliu, sa taktiež nezakladá na pravde. K dejinám našej cirkvi patrí skúsenosť s výraznými ženskými postavami, ktoré plnili funkciu zakladateľiek a duchovných vodkýň hnutia Modrý Kríž. Bez Kristíny a Márie Royovej by sme tu neboli. V dobách vzniku prebudeneckého hnutia tento jav nebol žiadnou výnimkou. Pri zrode prvého ženského hnutia stáli veľké osobnosti evanjelikálneho hnutia. Ako prvého je treba menovať zakladateľa metodistickej cirkvi Johna Wesleya. (1703 – 91). Hoci Wesleyova matka Suzanne v istom období verejne vykladala Písmo, Wesley bol spočiatku v otázke služby žien rezervovaný. Okolo roku 1771 ho však skúsenosť a hlbšie porozumenia evanjeliu viedli k zmene postoja. Pod jeho požehnaním pôsobilo viacero veľmi vplyvných ženských kazateľiek. Adam Clark, biblický učenec a blízky spolupracovník Johna Wesleya o pôsobení ženských kazateľiek napísal toto: „Vďaka požehnanému duchu kresťanstva tieto ženy majú rovnaké práva, rovnaké privilégia, rovnaké požehnanie, a dovoľte mi dodať: sú i rovnako užitočné.“⁽¹⁵⁾ Historik metodistického hnutia Robert F. Wearmouth zdôrazňuje, že pred Wesleyom bolo v Anglicku nepredstaviteľné, aby mala žena v cirkvi vedúce postavenie. „Možno tvrdiť,“ píše Wearmouth, „že emancipácia ženy sa začala práve ním.“⁽¹⁶⁾ Jednou z najvýraznejších osobností medzi evanjelikálmi zasadzujúcimi sa za práva žien bol Charles Finney (1792 – 1875). Finney je známy hlavne ako bojovník za zrušenie otroctva. Po jeho boku sa za zrušenie otroctva verejne zasadzovalo nemálo žien. Hnutie za zrušenie otroctva a hnutie za zrovnoprávnenie žien postupovali ruka v ruku. Ich heslom boli Pavlove slová z Listu Galat'anom 3: 28. Finney mal veľký vplyv na veľkého evanjelikálneho kazateľa D. L. Moodyho. Moody spolupracoval s mnohými ženami. Boli medzi nimi významné kazateľky. Jedna z nich, Frances Wilard, D. L. Moodymu napísala: *Ako na deň Letníc, tak aj dnes, nech sa muži i ženy, dokonalým spôsobom, nestranné podieľajú na všetkých službách, preukazovaných v mene Toho, v ktorom už nie je otrok ani slobodný, muž ani žena, ale všetci sú jedno.*

(17) Zoznam evanjelikálov, ktorí ovplyvnili hnutie za zrovnoprávnenie žien, by bol dlhý, spomeniem už iba vo všeobecnosti Hnutie posvätenia – Holiness movement, ktoré predstavuje prvé pramene evanjelikálneho hnutia, a Armádu spásy, ktorá pri zápase o zrovnoprávnenie žien zohrala významnú úlohu.

Cesta k zrovnoprávneniu bola dlhá, ženy si ho z veľkej časti museli vybojovať samé. Prvé ženy absolvovali štúdium na Oxforde až začiatkom 20. storočia. V tom čase ženy nemali ani volebné právo. Ako sa stavajú k zrovnoprávneniu žien zástancovia biblického hierarchizmu? Máme azda skutočnosť, že ženy študujú na vysokých školách chápať ako neblahý jav, ktorý deformuje biblickú rolu ženy? Máme volebné právo žien považovať za vzburu proti role, ktorú podľa Biblie Boh určil žene? Som presvedčený, že je to naopak; duch evanjelia povzbudil víziu zrovnoprávnenia ľudí, ktorá sa napokon presadila v našich dejinách. Skutočnosť, že sa cirkev často stavia do opozície tomuto oslobodeniu, vyplýva z neblahého sklonu hľadať v evanjeliách literu a nie Ducha.

Ženy a muži sú rozdielni - komplementárni, no zároveň rovnocenní. S tým azda súhlasíme všetci. Čo však znamená pojem rovnocenný, ak neznamená rovnoprávny? Patrí právo na vzdelanie k rovnocennosti? Ak niekto získal vzdelanie, nepatrí k tomu i právo učiť – odovzdať, čo sa sám naučil? Patrí k rovnocennosti právo voliť? Ak má niekto právo voliť, nepatrí k nemu logicky i právo byť volený?

Niektorí zastávajú názor, že ak priznáme žene rovnaké práva, naša cirkev prestane rásť. Chceme zakladať nové zbory. Naša sesterská cirkev v Nemecku je príkladom toho, ako zakladanie zborov prospieva duchovnému rastu. V sekulárnom prostredí západného Nemecka Boh evanjelikálnu cirkev požehnáva pozoruhodným rastom. Deje sa tak napriek tomu, či možno i vďaka tomu, že naši nemeckí bratia podľa reformačného princípu všeobecného kňazstva ženám v cirkvi priznali rovnoprávne postavenie. Obávam sa opačnej hrozby: Trvanie na patriarchálnom nadradení mužov spôsobí, že budeme kultúrne irelevantní, čo povedie k evanjelizačnej neplodnosti. Konzervatívna časť našej spoločnosti takýto typ cirkvi ľahko nájde vo väčšinovej katolíckej cirkvi. Ak chceme osloviť tých, ktorí práva žien na rovnaké vzdelanie, na právo voliť a byť volená, na rovnaké pracovné príležitosti považujú za spravodlivé, mali by sme sa držať princípu všeobecného kňazstva a oproti hierarchickej - dominantne mužskej katolíckej cirkvi ponúknuť alternatívu v evanjeliovej vízii charismatickej cirkvi; cirkvi ako tela Kristovho, kde duch svoje prejavy udeľuje každému veriacemu a veriacej, tak ako sám chce.

Nuž takto na základe Biblie rozumiem postaveniu ženy v cirkvi a spoločnosti. Svoj postoj by som nazval **komplementárnym egalitarizmom**. Príklad Prvej cirkvi nás nabáda, aby sme mužom i ženám vytvárali rovnocenný priestor vo vedúcich úlohách cirkvi. Motivovali k službe ľuďí obdarovaných duchovnými darmi, nielen bratov ale i sestry, a vytvárali pre ich prácu primeraný legitímny priestor. V tom platí biblický egalitarizmus. Komplementárnosť nám zas pripomína, že žena a muž vnímajú svet z odlišného uhlu pohľadu. Mužský pohľad má svoje silné i slabé stránky, rovnako ako má svoje silné a slabé stránky ženský pohľad. Komplementárnosť muža a ženy považujem za jeden z hlavných dôvodov, prečo je zdravé, aby vo vedení cirkvi a vo vyučovaní evanjelia boli zastúpení rovnako duchovne povolání muži i ženy. Celý človek je muž a žena. Muž a žena sú dvoma očami v jednej tvári človeka. Ak chceme skutočnosť vnímať pravdivo, potrebujeme mužský a ženský uhol pohľadu spojiť v jednom spoločnom videní. Človek, ktorý vidí iba jedným okom, nevníma hĺbku priestoru. Aby sme videli v Bohu hĺbku skutočnosti, potrebujeme sa na ňu dívať ako celý človek – muž i žena.

Naša situácia

Sme česko – slovenskou cirkvou. Naša vzájomnosť stojí a padá na rešpektovaní dohôd, ktoré zakladajú našu súčasnú spoločnú prax.

Môj príspevok nie je trúbením do útoku, nejde mi o snahu presadiť v našej cirkvi ordináciu žien. Ak sa tak má stať, musí to byť výsledok duchovného pohybu cirkvi. Také rozhodnutie však môže urobiť iba celá česko – slovenská cirkev. Jediným nástrojom k vykonaniu takej zmeny je súhlas celo-cirkevnej konferencie.

To isté však platí i o opačnom prípade. Záujem meniť postavenie žien podľa ideálu patriarchálnej podriadenosti nemožno presadzovať malými zmenami v cirkevnom poriadku. Taký postup by bol neférový, a vnášal by rozkol do česko – slovenskej vzájomnosti.

Skúsme sa riadiť Pavlovou radou z Rim 14: 1 - 12. Tam, kde nie je zhoda, je potrebné zachovať rôznosť pri vzájomnom rešpekte a dôvere. Neodsudzujme ani nepohrdajme tým, kto o veci zmýšľa inak. Podriadujme sa navzájom jedni druhým. Budme v pokore oddaní životu Kristovho tela – jednote v rôznosti. Verím, že ak budeme udržiavať svoje srdce čisté; v pokornej pravdivosti, v dialógu, ktorý rešpektuje oponenta, vytvoríme priestor, v ktorom nás Duch

Boží povedie k hlbšiemu pochopeniu, a ak to bude potrebné, i k spoločným rozhodnutiam, ktoré z toho vyplynú.

Pramene:

1. (a,b,c) Joachim Jeremias, *Jerusalem in time of Jesus*, Philadelphia, Fortres Press 1969 , chapter „The social position of woman“ (str. 359 – 376)
2. Susan G. Bell, *Woman: From Greeks to French Revolution*, Belmont Calif.: Wadsworth Publishing Company 1973
3. Aristoteles, *Politics, Oxford university – The Basic Works of Aristotle*, Richard McDean, New York. Random House 1941
4. C. S. Cowles, *A woman´s place?* Beacon Hill Press of Kansas City, 1993
5. F. F. Bruce http://preteristarchive.com/Books/pdf/1989_bruce_interview.pdf (str.7-8) s.
6. Don Williams, *The Apostol Paul and Women in the Church, Ventura Calif.: Gospel Light, 1980*
7. (a,b) H. Shelton Smith, RebertT. Handy, Lefferts A. Loetscher, *American Christianity*, New York: Scribners, 1963
8. Alan F. Johnson, ed, *How I Changed My Mind About Women in Leadership: Compelling Stories from Prominent Evangelicals*. Zondervan, 2010.
9. Richard and Catherine Clark Kroeger, *Pandemonium and Silence at Corinth*, The Reformed Journal, June 1988, C. K Barrett, *The New Testament Bacgrounds*, New York Harper and Row, 1966 kapitola 6. *Mystery Religions*
10. Robert C. Grant, *A Historical Introduction to the New Testament*, New York, Harper and Row, 1963
11. Hill, Charles E. *From the Lost Teachings of Polycarp*. Tubingen, Germany: Mohr Siebeck 2006.
12. Elain Pagelst, *Gnostic Gospels, Adam, Eve, and the Serpent*, New York, Random House 1984
Marwin W. Meyer, *The Secret Teachings of Jesus*, New York, Random House 1984
13. Richard and Catherine Clar Kroeger, *I sufer Not a Woman: Rethinking 1. Timothy 2: 11 – 15 in Light of Ancient Evidence*, Grand Rapids: Bacer Book House, 1992
14. Ireneus Contra Heresis citované Aida Besancton Spenser, *Beyond the Curse*, New York: Thomas Nelson 1985
15. B. T. Roberts, *Ordaining Women*, Rochester, N.Y.: Earnest Christian Publishing House, 1891
16. Robert F. Wearmouth, *Methodism and the Common People of the Eighteenth Century*, London: Epworth Press 1945
17. Ruth A. Trucker and Walter L. Liefeld, *Daughters of the Church: Women and Ministry from New Testament Times to the Present*, Grand Rapids: Zondervan, 1987

Rastislav Betina

KRITICKÁ REFLEXIA DANIELOVEJ PRÁCE DVE OČI VŠAK JEDNATVÁR

Moja zásadná výhrada sa týka Danielovho spôsobu práce s biblickým textom. Daniel text nevykladá, ale do neho vkladá cudzie myšlienky. Text potom jedno hovorí, ale niečo celkom iné znamená. To však nie je interpretácia, ale dezinterpretácia textu.

Príklad: Efezanom 5:21-28

Vraj Pavlovou ústrednou témou je tu jednota. Nie, ústrednou témou sú nové vzťahy v Kristovi (Stott), konkrétne rola muža a ženy v manželstve.

Pavlova kultúra vraj nemá po ruke iný obraz ako hierarchický obraz jednoty (obraz hlavy). To je miešanie pojmov. Jednota nemôže byť hierarchická, preto nič také ako hierarchický obraz jednoty neexistuje. Keď Pavol hovorí o jednote, nikdy nepoužíva hierarchický jazyk. (Gal 3:28) Hierarchický jazyk používa, keď hovorí o rozdielnych rolách v Trojici (1 Kor 11:3), v manželstve (Ef 5:23) a v cirkvi (1Kor 11:3) Hierarchia hovorí o usporiadaní vzťahov v spoločnosti, do ktorej Boh zabudoval princíp autority a podriadenosti. Jednota hovorí o bytostnej rovnosti muža a ženy v Kristovi.

Keď vraj Pavol hovorí o jednote vo vnútri Svätej Trojice, tiež používa hierarchický jazyk- *Hlavou Krista je Boh*. Ale Pavol v 1 Kor 11 vôbec nehovorí o jednote vo vnútri Trojice, ale o hierarchii rolí. V tzv .ekonómii spásy Otec je Hlavou a Syn je ten, ktorý sa podriaďuje Otcovi (1 Kor 15:27-28) Táto hierarchia rolí v Trojici (Boh je Hlavou Krista)však neznamena hierarchiu osôb, teda menejcennosť Syna voči Otcovi (to bola herézia, ktorú učil Origenes a ktorú Daniel pripísal i mne len vďaka nepozornému čítaniu mojej práce), lebo Otec a Syn sú jedno (ontologická rovnosť). Práve tak ako hierarchia rolí v manželstve (muž je hlavou ženy) neznamena hierarchiu osôb, teda menejcennosť ženy, lebo muž a žena sú jedno v Kristovi. (Gal 3:28)

Pavol vraj nerovnosť muža a ženy ruší vnútorne – duchovným princípom vyrovnania. Nič také ako duchovný princíp vyrovnania neexistuje. Toto je Danielov výmysel. Nerovnosť muža a ženy je raz a navždy zrušená v Kristovi, nie nejakým duchovným princípom vyrovnania. To Pavol deklaruje v Gal 3.28. Ale tu nerieši otázku rovnosti muža a ženy, ale otázku rolí v manželstve.

Rozdielnosť rolí pritom nijako neruší rovnosť muža a ženy, práve tak ako rozdielnosť rolí v spáse nijako neruší rovnosť Otca a Syna.

Grécke slovo *hupotassomai* vraj naznačuje dobrovoľnú oddanosť. To nie je pravda. Nič také nenaznačuje, ani nemusí niečo naznačovať, lebo to slovo má úplne jednoznačný význam. Všetky grécke slovníky k NZ hovoria, že toto slovo znamená podriadenosť. Nemáme právo dávať biblickým pojmom iný obsah. Daniel ďalej hovorí: *Oproti pýche sebaapresadzovania – ktorá je prvým prameňom hriechu, hypotassomai predstavuje cnosť pokory, v ktorej sa obnovuje prvotná slobodná medziľudská vzájomnosť.* Tu znovu zapracovala Danielova fantázia. Preto si vypočujme, čo k pojmu *hupotassomai* (podriadenosť) píše spoľahlivý vykladač J.Stott: *Podriadenosť je uznanie Božieho usporiadania spoločnosti. Manželkám hovorí, aby sa podriadovali svojim manželom ako Pánovi...To znamená, že za manželom ...musia vidieť samotného Pána, ktorý im dal ich autoritu.* (Stott, Efežanom str.194)

Pavol vraj prijíma patriarchálnu nadradenosť ako dobovú samozrejmosť. To nie je pravda. Práve tak ako Ježiš ani Pavol neprijíma patriarchálnu nadradenosť, lebo tá bola ovocím pádu človeka, teda hriechu. To, čo Pavol prijíma, je Boží stvoriteľský poriadok, v ktorom muž, stvorený ako prvý je hlavou ženy.

Z patriarchálnej nadradenosti vraj Pavol robí metaforu vzťahu Krista a Cirkvi. To nie je pravda. Pavol z hriešneho dobového modelu predsa neurobí metaforu vzťahu Krista a Cirkvi. Potom by analogicky platilo, že keď Boh ustanovil Krista za Hlavu cirkvi, nechal sa inšpirovať hriešnou patriarchálnou kultúrou, lebo nemal poruke lepší obraz. Nie, obraz hlavy je nadčasový obraz, ktorý platí nezávisle na ktorejkoľvek kultúre. Navyše je to presne naopak. Pavol nerobí metaforu pre vzťah Krista a cirkvi zo vzťahu muža a ženy, ale zo vzťahu Krista a cirkvi robí metaforu pre vzťah muža a ženy. Ako je Kristus hlavou cirkvi, tak i muž je hlavou ženy. Ako je cirkev podriadená Kristovi, tak i žena mužovi.

Muž má vraj nasledovať Krista. Áno, ale v čom? Podľa Daniela v tom, že zostúpi z prvého miesta na posledné a vyzdvihne ženu do spravodlivého rovnocenného statusu, ktorý jej nespravodlivá patriarchálna spoločnosť upiera. Vari Kristus zostúpil na posledné miesto, aby vyzdvihol cirkev do spravodlivého rovnocenného statusu? To asi nie. Tu nejde o žiadne vyzdvihovanie niekoho do spravodlivého statusu. Tu si Daniel znovu vymýšľa. Muž má nasledovať Krista v sebaobetujúcej sa láske. Ale práve tak ako Kristus svojou obetavou láskou

neprestal byť Hlavou cirkvi, tak ani muž svojou obetavou láskou voči žene neprestáva byť jej hlavou.

Podľa Daniela *muž má vyvýšiť ženu do rovnosti, ktorá jej v Bohu patrí. Tá cesta vraj nemôže byť zavŕšená, kým muž nezruší akýkoľvek prvok nerovnosti.* Tým prvkom nerovnosti Daniel myslí postavenie muža ako hlavy. Ale tento prvok „nerovnosti“ nie je daný kultúrou, ale stvorením. My nie sme volaní k tomu, aby sme zrušili to, čo ustanovil Boh. Tu však Daniel prezrádza nepochopenie egalitárov, ktorí rôznosť rolí považujú za nerovnosť medzi mužom a ženou. Žena vraj nemôže byť rovnocenná, pokiaľ je muž jej hlavou. Potom analogicky by muselo platiť, že Syn nie je rovnocenný Otcovi, pokiaľ je Otec jeho hlavou. My však vieme, že Syn je rovnocenný s Otcom i napriek rôznosti rolí, ktoré v rámci ekonómie spásy Otec a Syn zohrávajú. Keď toto platí v Trojici, prečo by to nemalo platiť i v manželstve?

Efežanom 5:21-28 je len jeden príklad, ako Daniel vo svojej práci pracuje s biblickými textami. Svojou interpretáciou im dáva úplne iný význam, takže potom text jedno hovorí, ale niečo celkom iné znamená. Je však neprípustné znásilňovať text v snahe, aby nám potvrdil náš názor a povedal nám to, čo my chceme počuť.

Moja druhá výhrada sa týka domnienok, ktoré Daniel predkladá ako fakty.

Príklad: Pavlove spolupracovníčky

Daniel hovorí, že *Priscila nepochybne v cirkvi vyučovala.* Hovorí to na základe toho, že ona so svojím mužom Akvilom dôkladnejšie poučili Apolla o Božej ceste. To sa však dialo v súkromí. Na základe toho sa nedá tvrdiť to, čo tvrdí Daniel. Je to ničím nepodložená domnienka. Preto jeho *nepochybne* vyvoláva pochybnosti o tom, či Priscila v cirkvi verejne vyučovala. Biblia nič také o nej nehovorí.

Daniel cituje Pavla, ktorý píše: *Pozdravte Andronika a Júniu...ktorí sú významní medzi apoštolmi.*(R 16:7) Na základe týchto slov robí nasledujúci záver: *Do okruhu apoštolov boli teda zahrnuté i ženy, tie, čo počas života chodili s Pánom.* K tomuto záveru však dospel na základe zlého prekladu. Všetky moderné preklady prekladajú tento verš podobne ako náš ek .preklad: *Pozdravte Andronika a Júnia(var. Júniu),... ktorí sú známimi medzi apoštolmi.* Nejde teda

o apoštolov, ale o dvojicu, ktorá bola dobre známa medzi apoštolmi, alebo apoštolom. Potom je úplne jedno, či šlo o ženu, alebo nie.

Daniel cituje Pavla, ktorý toto hovorí o svojich spolupracovníčkach Evódii a Syntyche: *...ved' ony sa so mnou borili za evanjelium.* (Fil 4:3) A dodáva: *Ako by mohli všetky tieto ženy byť spolupracovníčkami na hlásaní evanjelia, ak by im nebola zverená právomoc kázať evanjelium?* Ale kde sa tu hovorí, že hlásali, či kázali evanjelium? To je znovu ničím nepodložená domnienka, ktorú Daniel predkladá ako fakt. Podľa komentárov šlo o ženy, ktoré stáli pri zrode zboru vo Filipis a podporovali Pavla v jeho misii. Grécky výraz pre slovo boriť Pavol používa i v 1:27: *...aby som o vás počul, že... svorne bojujete za vieru v evanjelium.* Týmto však Pavol nedáva každému v zbere mandát kázať evanjelium. Tí, ktorí vo Filipis kázali evanjelium, boli muži: *Mnohí z bratov v Pánovi...hlásajú slovo.* (1:14) Pavol žiadne ženy, ktoré by kázali evanjelium, nespomína.

Moja tretia výhrada sa týka časti Dary Ducha a telo Kristovo

Daniel hovorí: *Ak je to Boh a nie cirkevné grémium, kto udeľuje každému dar, ako sám chce, aké právo majú predstavení cirkvi upierať obdarovanej žene možnosť slúžiť svojim darom v tele Kristovom?* Veľmi sugestívne položená otázka. Áno, Boh udeľuje dary, nie, predstavení cirkvi nemajú také právo. Ale mať dar ešte neznamená mať i úrad. Je možné slúžiť darom i bez úradu. Väčšina obdarovaných tak slúži, dokonca i ženy s učiteľským darom, keď vyučujú deti, alebo ženy, dokonca i mužov, keď sú v zmiešanom tíme. Nikto neupiera ženám právo slúžiť podľa svojho obdarovania. Je to však Boh, nie predstavení cirkvi, ktorý „uprel“ ženám právo zastávať úrad staršieho, lebo ten má zastávať muž a to muž jednej ženy (nech to už znamená čokoľvek). (1 Tim 3:2) Predstavení cirkvi nemajú právo toto Božie rozhodnutie nerešpektovať, ani nikto nemá právo od nich žiadať, aby konali v rozpore s Písmom.

Daniel hovorí, že by sme sa nemali vzdávať duchovných výdobytkov reformácie, ku ktorým patrí i princíp všeobecného kňazstva. Ešte som sa nestretol s tým, aby niekto obvinil komplementaristov z toho, že obhajobou hierarchického modelu opúšťajú tento princíp. Prečo nie? Lebo tento princíp nijako nesúvisí s témou služby žien v cirkvi. Princíp všeobecného kňazstva hovorí, že kresťan nepotrebuje ľudských kňazov ako prostredníkov medzi ním a Bohom, lebo každý kresťan má slobodný, priamy prístup k Bohu.

Daniel hovorí, že *príklad prvej cirkvi nás nabáda, aby sme mužom i ženám vytvárali rovnocenný priestor vo vedúcich úlohách cirkvi*. Prečo potom neuvádza ani jeden príklad z prvej cirkvi, alebo biblický text, ktorý by explicitne a nespochybniteľne hovoril, že v Kristovi boli rozdielne roly či úlohy muža a ženy v manželstve i v cirkvi zrušené a tým bol vytvorený rovnocenný priestor vo vedúcich úlohách cirkvi? Preto nie, lebo taký príklad, či text neexistuje. Príklad prvej cirkvi nás naopak nabáda k tomu, aby sme rešpektovali Bohom daný poriadok pre život a službu v cirkvi. V NZ nemáme ani jeden príklad ženy, ktorá by v cirkvi robila to, na čo má podľa egalitárov právo – spravovať cirkev a byť nositeľkou učiteľského úradu. Keby i Boh chcel, čo chcú egalitári, tak to cirkvi explicitne v Písme povie. Ale Boh explicitne v Písme povedal, že to ženy nemajú robiť. (1 Tim 2:12)

Moja štvrtá výhrada sa týka Danielovho používania pojmu patriarchálna nadradenosť.

Hovorí: *V čase, keď je ženám umožnený rovnaký spoločenský status: Nielen vyučuje, ale i riadi firmu či štát, cirkev, ktorá si uchováva patriarchálnu nadradenosť mužov, pôsobí ako skanzen stredoveku*. Treba povedať, že k zrovnoprávneniu žien v spoločnosti prispelo i kresťanstvo. Ale argument- ako v spoločnosti tak i v cirkvi je úplne neprijateľný. Cirkev sa nemá riadiť spoločenskými normami, ale Písmom.

Daniel vo svojej práci stále narába s pojmom patriarchálna nadradenosť. Povedzme si preto, čo tá nadradenosť vlastne znamená. *Hospodin povedal žene: Budeš túžiť po svojom mužovi, ale on bude vládnuť nad tebou*. (Gen 3:16) Hriech vniesol bolestivú nerovnováhu medzi ženu a muža. Mužova vláda nad ženou je zároveň Boží trest i ovocie hriechu. Patriarchálna nadradenosť muža nad ženou je hriešna. Komplementarizmus však nie je obhajobou hriešnej patriarchálnej nadradenosti, ktorú odmietol Ježiš i Pavol. Toto podsúvať komplementarizmom ako to Daniel sústavne robí vo svojej práci, keď napríklad hovorí: *Záujem meniť postavenie žien podľa ideálu patriarchálnej nadradenosti nemožno presadzovať malými zmenami v cirkevnom poriadku*, je neférové.

Komplementarizmus je obhajoba Božieho stvoriteľského poriadku pred pádom človeka a obnoveného v Kristovi po páde človeka. Inak povedané – nie je to obhajoba stavu po páde človeka (Gen 3), ale pred jeho pádom. (Gen 1-2)

Pripomienky k ďalším častiam Danielovej práce

Chaos v Korinte (1 Kor 14: 34-35)

Daniel hovorí: *V Korinte zrejme bola výrazná skupina uvoľnených žien, ktoré hovoriacemu prorokovi, či zvestovateľovi evanjelia ustavične skákali do reči: „Nech sú tie ženy počas bohoslužby ticho, ich rozprávanie je neslušné, ruší sústredenosť na bohoslužby. Ak majú otázky, nech sa ich spýtajú potom.“ Význam Pavlovej poznámky je namierený na tento špecifický problém.*

Ale to je ničím nepodložená domnienka. V 1 Kor niet ani náznakov takéhoto problému. Prečo by potom mali mlčať všetky ženy, nie len tie, ktoré vyrušovali? Pavol tu nerieši špecifický problém, ale dáva všeobecne platné nariadenie, platné pre všetky zbory (nie len pre Korint a nie len pre špecifickú situáciu), pričom sa odvoláva na Boží zákon: **„Podľa zvyku vo všetkých cirkvách ženy nech v cirkevnom zhromaždení mlčia. Nedovoľuje sa im hovoriť, ale nech sú podriadené, ako to hovorí zákon.“** (ek. preklad)

Keďže v 1 Kor 11:5, 13 Pavol dovoľuje ženám v zbore modliť sa a prorokovať, jeho nariadenie v 1 Kor 14: 34-35 neznamená absolútny zákaz hovorenia. Vykladači sa zhodujú v tom, že kontext rozhoduje o význame tohto nariadenia a tým je posudzovanie proroctiev. To patrilo do kompetencie mužskému vedeniu zboru.

Gnóza v Efeze (1 Tim 2:11-15)

Daniel hovorí, že Pavol v Efeze má do činenia s feministickou heréziou: *Je veľmi pravdepodobné, že gnostický prepis Genezis, podľa ktorého Eva bola stvorená ako prvá, bol jedným z mýtov propagovaných v Efeze a že práve ženy boli zodpovedné za jeho šírenie. Ale toto je ničím nepodložená hypotéza, s ktorou prišli R. a C. Kroeger a ktorá bola v odborných kruhoch už dávno vyvrátená. Pre tvrdenie, že ženy šíрили falošné gnostické učenie v Efeze, niet dôkazov ani v Biblii, ani mimo nej. Falošní učitelia, ktorí sa spomínajú v Pavlových listoch 1 a 2 Tim, boli muži. Pavlove slová v 1 Tim 2: 11-15 sa netýkajú len špecifickej situácie v Efeze, ale sú normatívne pre celú cirkev.*

Podľa Daniela Pavol oproti gnostickému mýtu božskej ženy stavia ako kontrast tradičnú rabínsku interpretáciu príbehu Adama a Evy. Ale tu vôbec nejde o rabínsku interpretáciu príbehu Adama a Evy. Ide tu o apoštolskú, teda o biblickú interpretáciu. Pavol píše ako apoštol Ježiša Krista (1 Tim 1:1), nie ako židovský rabín a jeho slová sú pre nás záväzným kánonom, mierkou učenia.

Jedno v Kristovi

Nie je ani Žid, ani Grék, nie je ani otrok, ani slobodný, nie je muž a žena, lebo všetci ste jedno v Kristu Ježišovi. (Gal 3:28)

Podľa Daniela sa vraj zástancovia hierarchického pohľadu snažia zľahčiť závažnosť tohto výroku, keď tvrdia, že sa tu jedná len o jednotu v spáse a tá patrí do eschatológie – budúcich vecí. Daniel hovorí: *Text nám však neumožňuje posunúť váhu výroku do budúceho času. Je dôrazne vyslovený v prítomnosti.* Ale to nikto do budúceho času neposúva. To len Daniel pripísal zástancom hierarchického pohľadu niečo, čo nikdy netvrdili. Nemôžeme oponentom vkladať do úst výroky, či tvrdenia, ktoré nikdy nepovedali! A potom s nimi polemizovať, ako to tu robí Daniel.

Nie sú to zástancovia hier. pohľadu, ktorí zľahčujú tento výrok. Sú to zástancovia egal. pohľadu, ktorí znásilňujú tento výrok. Vkladajú do neho niečo, čo tam nie je, keď tvrdia, že Pavol týmto výrokom ruší i rozdielne roly v manželstve a v cirkvi, ktoré sú založené na pohlaví. (Nie náhodou sa homosexuáli v cirkvi, podobne ako egalitári, odvolávajú na tento text!) Keby Pavol týmto výrokom zrušil rozdielne roly v manželstve a v cirkvi, prečo potom o rozdielnych rolách hovorí na iných miestach? (napr. Ef 5) Vari si Pavol protirečí? Nie. Preto o nich hovorí, lebo rovnosť v spáse neznamená rovnosť v roliach, či úlohách v manželstve a v cirkvi. Čo Pavol, lepšie povedané Kristus ruší? Ruší tri veľké bariéry staroveku, rasovú, sociálnu a pohlavnú. Nie že by už neexistovali, ale že v Kristovi neplatia. Neexistuje žiadna nadradenosť, ani rasová, sociálna, či pohlavná, lebo v Kristovi sme jedno. Kontext, v ktorom sa tento výrok nachádza, nič nehovorí o službe, či rolách v cirkvi. Hovorí o spáse, o ospravedlnení z viery.

Záver

Daniel vo svojej práci neuviedol ani jeden biblický argument v prospech toho, *aby vo vedení cirkvi a vo vyučovaní evanjelia boli zastúpené rovnako duchovne povolání muži i ženy.* Potom tu už zostáva len kultúrny argument: *Trvanie na patriarchálnom nadradení mužov spôsobí, že budeme kultúrne irelevantní.* Ak vernosť a poslušnosť Písmu znamená byť kultúrne irelevantným, tak si radšej vyberiem poslušnosť Písmu.